

PRÁVNICKÉ LISTY

2/2019

OBSAH

Odborné články

- Náuka o vlastnickom práve v novovekých školách rímskeho práva
doc. Mgr. Matej Mlkvý, Ph.D., LL.M.
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave 3
- Čas a jeho plynutí v pracovněprávních vztazích
doc. JUDr. Jarmila Pavlátová, CSc., Mgr. Miroslav Hromada, Ph.D.
Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni 9
- Odpovědnost právnických osob za trestné činy vs. přestupky – (ne)zjištění fyzické osoby
jednající za právnickou osobu
doc. JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích 17
- Judikatura prvorepublikového Nejvyššího správního soudu týkající se neoprávněného
užívání šlechtických jmen a titulů a deliktů obdobných
doc. JUDr. Marek Starý, Ph.D.
Právnická fakulta Univerzity Karlovy 23

Z vědeckého života

- Setkání kateder občanského práva a konference Aktuální výzvy soukromého práva 32
- Česko-slovenské kolo soutěže ve studentské vědecké odborné činnosti v Plzni 34

Recenze

- JUDr. Jakub Tomšej, Ph.D., a kol.: Zaměstnávání cizinců v České republice 36

Předseda redakční rady

doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.

Interní členové

prof. JUDr. et PhDr. Karolina Adamová, CSc., DSc., JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D., prof. JUDr. Miroslav Bělina, CSc., prof., prof. zw., Dr. et Mgr. Ing. Alexander Bělohávek, dr. h. c., doc. JUDr. František Cvrček, CSc., (místopředseda redakční rady), doc. JUDr. Tomáš Dvořák, Ph.D., doc. JUDr. Monika Forejtová, Ph.D., doc. JUDr. Helena Hofmannová, Ph.D., JUDr. Vilém Knoll, Ph.D., doc. JUDr. Martin Kopecký, CSc., JUDr. Tomáš Louda, CSc., prof. JUDr. Jan Musil, CSc., doc. JUDr. Jarmila Pavlátová, CSc., prof. JUDr. Václav Pavlíček, CSc., dr. h. c., prof. JUDr. Přemysl Raban, CSc., JUDr. Petra Smržová, Ph.D., doc. PhDr. Lukáš Valeš, Ph.D.

Externí členové

prof. JUDr. Vladimír Babčák, CSc. (PF UPJŠ Košice), JUDr. Eduard Barány, DrSc. (ÚŠP AV SR), prof. Gad Barzilai (Faculty of Law, University of Haifa), prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc. (PF UK Praha), Dr. Karim Eshragh (Public International Law Expert, Hague), doc. PhDr. Vlastimil Fiala, CSc. (PF UPOL), prof. JUDr. et PhDr. Tomáš Gábriš, Ph.D., LL.M., MA (PF TU), doc. JUDr. Tomáš Gřivna, Ph.D. (PF UK Praha), JUDr. Ondřej Hamulák, Ph.D. (PF UPOL), prof. Dr. Ivan Halász, Ph.D. (Ústav právních věd, Maďarská akademie věd), prof. JUDr. Mahulena Hofmannová, CSc. (Faculty of Law, Economics and Finance, University of Luxembourg), prof. JUDr. Ján Husár, CSc. (PF UPJŠ Košice), Mgr. Jakub Charvát, Ph.D. (MUP), doc. JUDr. Jiří Jirásek, CSc. (PF UPOL), Dr. h. c. mult. prof. JUDr. Mojmir Mamojka, CSc. (PF UBB), dr. hab. Marian Małecki (WPiA UJ Kraków), Dr. Damian Mather (School of Law, Manchester Metropolitan University), prof. dr. hab. Jerzy Menkes (Szkola Główna Handlowa w Warszawie), doc. JUDr. et PhDr. Lucia Mokrá, Ph.D. (Fakulta sociálních a ekonomických věd, UK Bratislava), prof. JUDr. Marie Karfíková, CSc. (PF UK Praha), prof. Paul Okojie dr. h. c. (School of Law, Manchester Metropolitan University), doc. JUDr. Mgr. Andrea Olšovská, Ph.D. (PF TU), prof. Elena D'Orlando (Dipartimento di scienze giuridiche, Università Degli di Udine), doc. JUDr. Vladimír Pítra (MUP), doc. JUDr. Lenka Pítrová, CSc. (PF UK Praha), Dr. Fabio Trabucco Ratto (Università Ca' Foscari di Venezia), prof. Dr. iur. Gerald G. Sander (Hochschule für öffentliche Verwaltung und Finanzen Ludwigsburg), Dr. Lucca Savino (Dipartimento di Scienze Politiche e Sociali, Università di Trieste), prof. JUDr. Vladimír Sládeček, DrSc. (PF UK Praha, ÚS ČR), doc. JUDr. Václav Stehlík, Ph.D., LL.M. (PF UPOL), prof. PhDr. Jiří Straus, DrSc. (VŠFS Praha), prof. JUDr. Jozef Suchoža, DrSc. (PF UPJŠ Košice), doc. et doc. JUDr. Naděžda Šišková, Ph.D. (PF UPOL), doc. JUDr. Mgr. Martin Škop, Ph.D. (PF MU Brno), doc. JUDr. et PhDr. Adriana Švecová, Ph.D. (PF TU), prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc. (PF MU Brno), dr. hab. Andrzej Wrzyszczyński, prof. nadzw. (WPiA UMCS Lublin)

Výkonný redaktor: doc. JUDr. Antonín Lojek, Ph.D.

Odpovědný redaktor: PhDr. Mgr. Marie Novotná

Vydává Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni se sídlem Sady Pětatřicátníků 14, 306 14 Plzeň ve společnosti Wolters Kluwer ČR, a. s.

Adresa redakce: Wolters Kluwer ČR, a. s., U nákladového nádraží 10, 130 00 Praha 3, tel. 246 040 417, www.wolterskluwer.cz

Příspěvky do časopisu zasílejte na tyto e-mailové adresy: lojek@kpd.zcu.cz; marie.novotna@wolterskluwer.com
Pokyny pro autory na: www.fpr.zcu.cz

Časopis vychází dvakrát ročně, číslo 2/2019. Toto číslo bylo dáno do výroby 30. 11. 2019, den vydání je 15. 12. 2019. Cena ročního předplatného je 500 Kč (vč. DPH).

Vydávání povoleno Ministerstvem kultury pod číslem MK ČR E 22756. ISSN 2533-736X.

Názory obsažené v jednotlivých příspěvcích v tomto časopisu jsou pouze osobními názory autorů a nejsou názory Fakulty právnické ZČU v Plzni ani institucí nebo orgánů, v nichž jednotliví autoři pracují nebo je reprezentují. Publikované příspěvky nemusí vyjadřovat ani názory jednotlivých členů redakční rady.

Sazba Monika Koucká

Tisk: Serifa®

Informace o předplatném a distribuci: tel. 246 040 417, e-mail: marie.novotna@wolterskluwer.com
www.wolterskluwer.cz/obchod

Všeobecné obchodní podmínky: www.wolterskluwer.cz/obchod

Časopis je dostupný na: www.fpr.zcu.cz a v systému ASPI

Náuka o vlastníckom práve v novovekých školách rímskeho práva

doc. Mgr. Matej Mlkvý, Ph.D., LL.M.¹

Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá konštrukciou vlastníckeho práva v náuke novovekých škôl rímskeho práva, predovšetkým v právnej doktríne francúzskej humanistickej školy (*mos gallicus*), nemeckej *usus modernus pandectarum* ako aj tzv. holandskej elegantnej jurisprudencie. V prvej časti je pozornosť venovaná stručnému predstaveniu koncepcie vlastníctva a vecných práv v učení stredovekých škôl glosátorov a komentátorov, voči ktorým sa novoveké školy vymedzovali. V nasledujúcej časti je po stručnej všeobecnej charakteristike novovekých škôl pozornosť venovaná analýze poňatia vlastníckeho práva u čelných predstaviteľov jednotlivých škôl. Aj keď neexistovala v tomto období úplná názorová jednotnosť, novoveké školy rímskeho práva obnovili jednotnú konštrukciu vlastníckeho práva a vytvorili predpoklady pre dichotomické rozčlenenie vecných práv na vlastnícke právo na jednej strane a práva k cudzím veciam na strane druhej na podklade kritéria neobmedzenosti/obmedzenosti právneho panstva nad vecou.

Abstract: Article focuses on the theoretical construction of the right of ownership in the doctrine of early modern schools of Roman law, i.e. in the teaching of the French school of legal humanists (*mos gallicus*), German *usus modernus pandectarum* as well as the Dutch school of elegant jurisprudence. The first part of the article offers a brief introduction into the concept of real rights and ownership developed by the medieval schools of glossators and commentators to which the early modern schools critically reacted. Followed by a short general introduction of these early modern schools, the next part of the article is devoted to the analysis of the concepts of ownership right as advocated by the leading representatives of the said schools. Although no uniformity of opinion was reached at this historical stage, early modern schools of Roman law restored the unitary legal construction of ownership right and created the framework for the dichotomy of real rights consisting of the ownership right on one hand and *iura in re aliena* on the other based on the unlimited/limited nature of the dominion over the thing.

Kľúčové slová: vlastnícke právo, rímske právo, recepcia, vecné práva

Key words: ownership right, Roman law, reception, rights in things

Úvod

Jedným z klasických problémov jurisprudencie rímskeho učeného práva bolo teoretické vymedzenie inštitútu vlastníckeho práva. Justiniánska kodifikácia pojem *dominium* nielenže jasne nevymedzuje, ale dokonca *dominium* nikde explicitne nesubsumuje pod pojem *ius*.² Výraz *dominium* (resp. *rerum dominium*) je doložený až na konci

republiky,³ pričom *dominium* bolo pôvodne nezávislé od *ius* a znamenalo moc nad hmotnou vecou – napr. Gaius kladie to juxtaopozície osoby, ktoré majú k veci vlastníctvo alebo majú nejaké právo k veci.⁴ Podradenie pojmu *dominium* pod *ius* sa začína až v neskorších obdobiach cisárstva a to v súvislosti so stieraním rozdielov medzi vlastníctvom (*dominium*) a právami k cudzím veciam,⁵

¹ Tento príspevok je výsledkom riešenia vedeckého projektu „Nové výzvy v oblasti vecných práv na Slovensku“, ktorý je financovaný Agentúrou na podporu výskumu a vývoja (číslo projektu: APVV-18-0199).

² Výraz „*ius*“ je v Digestách definične vymedzený Paulom v 11. fragmente 1. titulu 1. knihy Digest ako (1) to čo je dobré a správne (*id quod semper aequum ac bonum*), t.j. *ius naturale*, (2) to čo je prospešné všetkým alebo väčšine v akomkoľvek štáte (*quod omnibus aut pluribus in quaque civitate utile est*), t.j. *ius civile* a ako (3) miesto výkonu spravodlivosti (*locus in quo ius redditur*). Okrem toho sa výraz *ius* používa na rozličných miestach Digest najmä vo vzťahu k nehmotným veciam (*hereditas, ususfructus, obligationes contractae, servitutes praediorum*

urbanorum et rusticorum (D. 8. 2. 2.), *ius crediti* (D. 4. 13.), *ius pignoris* (D. 20. 4. 9.), *ius nominis* – žaloba (D. 20. 4. 19.).

³ BERGER, A. *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*. Philadelphia: The American Philosophical Society, 1980, s. 441.

⁴ ... *sive domini sint sive aliquid in ea re ius habeant*. D. 39. 2. 19. Porovnaj tiež D. 7. 6. 5. *Uti frui ius sibi esse solus potest intendere, qui habet usum fructum, dominus autem fundi non potest, quia qui habet proprietatem, utendi fruendi ius separatum non habet*

⁵ MATSUO, H. *Historical and Theoretical Intimacy between concepts of rights and property*. In: MARTIN, J., SPRENGER, A. *Challenges to law at the End of the 20th Century. Band 1: Rights Proceedings of the 17th World Congress of the International Association for Philosophy of Law and Social Philosophy (IVR)*

aj keď právny termín „právo k cudzím veciam“ nebol klasickým právnikom známy.⁶ O tom svedčí mimo iného aj skutočnosť, že od 4. storočia nachádzame písomne zaznamenané výrazy ako „*ius dominii possidere*“, čo ostro kontrastuje so skorším používaním termínu nielen v právnych zdrojoch – napríklad rímsky historik Livius spomína kráľa, ktorý uznal rímske *ius* a *dominium* nad svojimi územiami,⁷ z čoho je zrejmé, že tieto výrazy považuje za nezávislé od seba. S týmito nejednoznačnými doktrínalnými predstavami o vlastníctve sa museli nutne vysporiadať aj učené školy rímskeho práva, pre ktoré predstavovala Justinianska kodifikácia normatívny základ akýchkoľvek teoretických konštrukcií systémov právnych pojmov.

Náčrt vymedzenia vecných práv a vlastníctva u glosátorov a komentátorov

Prvá recepcná škola glosátorov vytvorila pojem vecné práva (*iure in re*), ktoré mali predstavovať hmotnoprávny korelát k vecným žalobám (*actiones in rem*) obdobne ako obligácie predstavujú hmotnoprávny korelát k osobným žalobám (*actiones in personam*).⁸ Pojmovým znakom vecných práv⁹ ako kauzy vecných žalôb je priamy vzťah k veci na rozdiel od obligácií, ktoré oprávňujú aby určitá osoba niečo dala (*dare*), dala a konala (*dare facere*) alebo splnila dlh iným spôsobom (I. 4.6.1). Takéto priame právo či už k hmotnej alebo nehmotnej veci označovali glosátori výrazom *dominium*. Za výkon vlastníctva v užšom slova zmysle boli považované vindikácia, dedičské žaloby, vecná Publiciánska žaloba, žaloby dedičného nájomcu a obdobne oprávnených osôb, žaloba *metum passus*, *actio rescissoria* a obe prejudiciálne žaloby. Žaloby zo zálohu a zo služobností boli považované za výkon vecných práv k nehmotnej veci.¹⁰ *Dominium* teda glosátori chápali v širšom slova zmysle ako pojmový znak každého vecného práva, čím zotrelí klasický rozdiel medzi vlastníctvom

a právami k cudzej veci, a teda pokladali aj vecné práva ako *emphyteusis* a *ususfructus* za druh *dominii*. *Dominium* v užšom slova zmysle je podľa glosátorov *ius plenum in re corporali*,¹¹ čo nie je veľmi rozdielne vymedzenie oproti chápaniu v modernej civilistickej jurisprudencii. Rovnako ako dnes chápali glosátori vlastníctvo ako plné právne panstvo nad vecou a neexistoval rozdiel medzi vlastníctvom hnutelných a nehmuteľných vecí (t.j. relativita vlastníckeho práva ako ju nachádzame v niektorých stredovekých právnych poriadkoch tu nebola prítomná).

Doktrínálny spor modernej civilistiky, či vlastnícke právo (u glosátorov vlastníctvo v užšom slova zmysle) treba pokladať za unitárne právo alebo za súbor čiastkových oprávnení bol prítomný aj u glosátorov. Glosátori formulovali svoju koncepciu pri skúmaní oprávnenia užívať a požívať vec, ktoré môže byť jednak súčasťou oprávnení vlastníka alebo môže byť postúpené inej osobe ako osobitné právo (*ususfructus*). V dnešnej teórii rímskeho práva hovoríme o *ususfructe* len v súvislosti s osobnou služobnosťou, t.j. ak užívacie a požívacie právo prislúcha inej osobe ako vlastníkovi. Glosátori však používali výraz *usufructus* bez ohľadu na oprávnený subjekt – *usufructus* ako samostatný právny inštitút (osobnú služobnosť) označovali ako *usufructus formalis* a ako súčasť oprávnení vlastníka *usufructus causalis*. Kauzou tohto druhého typu *usufructu* je vlastnícke právo a keďže v zmysle scholastickej logiky nemohol byť následok súčasťou príčiny, bol *usufructus formalis* považovaný za prejav unitárne vnímaného vlastníckeho práva. Odlišný názor Placentina, ktorý sa pokúšal vymedziť vlastníctvo ako súbor majetkových a užívacích oprávnení nebol väčšinou mienkou glosátorov vrátane Accursia prijatý.

Na koncepciu glosátorov nadviazali postglosátori, resp. komentátori. Bartolus de Saxoferrato prvýkrát definitívne vymedzil pojem *dominium*, ktorého vymedzenie nenachádzame v Justinianskej kodifikácii a ani u glosy, keď na otázku čo je vlastníctvo odpovedá, že je to právo disponovať hmotnou vecou najperfektnejším (resp. najabsolútnejším) spôsobom nezakázaným právom.¹² Glosátorské delenie vlastníctva na *dominium directum* a *utile* ako hmotnoprávny korelát k žalobám *rei vindicatio*

Bologna, June 16–21, 1995. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 1997, s. 73.

⁶ Digesty síce používajú na niektorých miestach priamo výraz *ius in re* na označenie práv k cudzím veciam (napr. súvislosti snoxálnymi žalobami v D. 9. 4 a *damnum infectum* v D. 39. 2), tieto práva však nezodpovedajú významu práv k cudzím veciam zahŕňajúcimi služobnosť, ručný a zmluvný záloh, dedičný nájom a dedičné právo stavby a ani nepovažujú vlastníctvo (*dominium*) za druh *ius in re*.

⁷ Liv. 45.13.15.

⁸ I. 4.6.1. *Omnium actionum, quibus inter aliquos apud iudices arbitrosve de qua re quaeritur, summa divisio in duo genera deducitur: aut enim in rem sunt aut in personam.*

⁹ K pojmovému rozlíšeniu vecných práv a záväzkov pozri aj: MLKVÁ ILLYOVÁ, Z., DUFALOVÁ, L. *Pojmová hranica medzi vecnými právami a záväzkami*. Dostupné na: <https://projustice.sk/obcianske-pravo/pojmova-hranica-medzi-vecnymi-pravami-a-zavazkami>, (Prezreté dňa 18. 10. 2019).

¹⁰ LANDSBERG, E. *Die Glosse Des Accursius und Ihre Lehre Vom Eigentum: Rechts- und Dogmengeschichte Untersuchung*. Lipsko: Brockhaus, 1883, s. 87.

¹¹ Oprávnený k nehmotnej veci mali *ius in re aliena*. LANDSBERG, E. *Die Glosse Des Accursius und Ihre Lehre Vom Eigentum: Rechts- und Dogmengeschichte Untersuchung*. Lipsko: Brockhaus, 1883, s. 88, 92.

¹² *Quid ergo est dominium? Responde: est ius in re corporali perfecte disponendi, nisi lege prohibeatur*. Komentár k D. 41, 2, 17, 1 nr. 4. SAXOFERRATO, B. de. *Commentaria in Corpus juris civilis*. Neskorší autori *ius commune* doplnili výpočet čiastkových oprávnení vlastníka o *ius utendi* a *abutendi*. Napr. F. HOTMAN (1524–1590) vymedzil vlastníctvo nasledovne: *dominium est ius ac potestas, re quapiam tum utendi, tum abutendi, quatenus iure civili permittitur*. HOTMAN, F. *Commentarius De Verbis Iuris: Antiquitatum Ro. Elementis Amplificatum*, 1569. Cit. podľa TAITSLIN, A.: *The Evolution of the Concept of Ownership in the Russian law from the Svod Zakonov to the 1994 Civil Code*. Dostupné na internete: <http://www.helsinki.fi/katti/RussianLaw-PRESENTATIONS/Taitslin.pdf> [cit. 18. 6. 2018].

a rei vindicatio utilis Bartolus rozšíril o *quasi-dominium*, ktorá bola priznaná aktívne legitimovanej osobe z *actio Publiciana in rem*. Jeho žiak Baldus de Ubaldis upustil od používania výrazu *ius in re* v prospech výrazu *iura realia*, ktoré vymedzil ako práva bez existencie obligácie. Ako prvý urobil aj enumeratívny výpočet týchto práv (*dominium*, dedičské právo, osobné a pozemkové služobnosti, ručný a zmluvný záloh), bližšiu kategorizáciu týchto práv však neuskutočnil.

Nástup novovekých škôl rímskeho práva

Jednotná právna kultúra rímskeho učeného práva bola po skončení tvorivého pôsobenia školy komentátorov narušená a v jednotlivých významných európskych štátoch sa konštituovali právne školy s rozličným prístupom k Justiniánskej kodifikácii. Aj stredoveké školy glosátorov a komentátorov neboli názorovo jednotné (známe sú najmä spory medzi zástancami škôl Bulgara a Martina, ktoré boli prirovnávané k sabiniánom a prokuliánom), napriek väčšiemu geografickému rozptýleniu v rôznych štátoch (talianski doktori a *doctores ultramontani*), boli však v zásadne v metodologickej zhode v prístupe k analýze Justiniánskej kodifikácie (*interpretatio simplex*). V Taliansku ostali aj po 15. storočí dominujúce tzv. praktické školy práva založené na bartolistickej komentátorskej tradícii (*mos italicus*), ktoré však nepriniesli zásadnejšiu inováciu. Rímske právo však bolo vnímané aj ako právo Svätej ríše rímskej a nástroj na presadenie primátu cisára Svätej ríše rímskej nad inými európskymi panovníkmi, čo narazilo osobitne vo Francúzsku na politický odpor kráľa. Aj pod týmto politickým vplyvom sa práve vo Francúzsku vytvorila škola (*mos gallicus*), ktorá svojím historickým a filologickým prístupom ku Justiniánskej kodifikácii bola zásadnou inováciou v nazeraní na rímske právo.

Právny humanizmus svojím inovatívnym kritickým prístupom k Justiniánskej kodifikácii odhalil, že kodifikácia sa skladá z viacerých historických vrstiev, ktoré nie sú nutne vždy v zhode napriek interpolačným zásahom Triboniárovej komisie. Toto odhalenie však zároveň otriaslo vieru v samotnú kodifikáciu ako manifestáciu univerzálne platného práva a odôvodnilo nazeranie na kodifikáciu len ako na historické právo Rimánov, resp. rímskeho štátu. Humanisti sa tak dostali do určitého vnútorného rozporu, lebo síce študovali rímske právo, ale svojimi závermi spochybnili jeho primát a tým vlastne aj dôvod jeho samotného štúdia. Snaha o odôvodnenie relevancie ďalšieho štúdia rímskeho práva bola vysvetľovaná tým, že jeho platnosť nie je odvodená ako pri stredovekých školách z *ratio scripta* (z titulu Justiniánskej kodifikácie), ale z *ratio materiae* (z titulu rozumného usporiadania vzťahov). Humanisti, osobitne v Anglicku pôsobiaci Alberico Gentili, totiž požadovali, aby každý právny poriadok bol odvodený z rozumu. Toto kritérium najlepšie spĺňalo rímske právo, ktoré bolo stále najperfektnejším vyjadrením rozumu a spravodlivosti. Podľa A. Gentiliho

„právo, ktoré je spísané v knihách Justiniána nie je len právom štátu, ale aj právom národov a prírody; a s týmto posledným je tak v súlade, že aj keby ríša bola zničená, samotné právo sa rozptýli medzi všetky národy ľudstva. Toto právo preto stojí [t. j. platí] aj pre vládcov, aj keď bolo Justiniánom ustanovené pre jednotlivcov.“¹³

Právny humanizmus napriek významnému intelektuálnemu vplyvu v dejinách recepčných škôl ostal obmedzený najmä na Francúzsko, kde bol reprezentovaný významnými predstaviteľmi ako François Douaren (1509–1559), Hugo Donellus (1527–1591), Jacques Cujas (1522–1590), François Hotman (1524–1590) či Jacobus Gothofredus (1587–1652). Napriek tomu, že jeden z čelných predstaviteľov humanizmu bol Talian Andreas Alciatus (1492–1550), práve pre dominujúci francúzsky vplyv dostala táto škola označenie v kontraste s talianskou bartolistickou tradíciou *mos gallicus*.

V Svätej ríši rímskej, kde platnosť rímskeho práva bola podľa pravdepodobne historicky neautentickej tzv. lotharovskej legendy znovuzavedená cisárom Lothar III. (1125–1137) svojím zákonným opatrením,¹⁴ nenarážalo rímske právo na politické prekážky ako vo Francúzsku. V nemeckých častiach ríše sa právna veda učeného práva rozvíjala podobne ako v talianskych častiach na bartolistickej tradícii, ale mala silnejší príklon k právnej praxi. Jedným z hlavných dôvodov bolo vydanie súdneho poriadku pre Ríšsky komorný súd (*Reichskammergericht*) v roku 1495, podľa ktorého mal komorný súd súdiť podľa „spoločného práva ríše“ („nach des Reiches gemeinen Rechten“), a až následne prihliadať k právnym poriadkom jednotlivých teritoriálnych celkov ríše.¹⁵ Práve analýza rozhodovacej činnosti tohto súdu spôsobila rozvoj tzv. právnej kameralistiky, ktorá sa bežne označuje aj ako *usus modernus pandectarum*, teda moderné použitie pandektného práva.¹⁶ Charakteristickým pre túto školu sa stal voľný, pragmatický a pomerne silne kazuistický prístup k rímskoprávnym normatívnym zdrojom, ktorý ale vychádzal z bartolistickej koncepcie koexistencie domáceho a učeného práva a aj v iných aspektoch plynulo nadväzoval na školu glosátorov a komentátorov.

V Nizozemsku, ktoré až do vestfálskeho mieru v roku 1648 tvorilo súčasť ríše, sa vyvinula tzv. škola elegantnej jurisprudencie (*Hollandse Elegante School*), ktorá predstavovala určitý prechod medzi humanistickou školou

¹³ V origináli: *Ius etiam, illis perscriptum libris Iustiniani, non civitatis est tantum, sed et gentium, et naturae. Et aptatum sic est ad naturam universum, ut imperio extincto, et ipsum ius diu sepultum surrexerit tamen, et in omnes se effuderit gentis humanas. Ergo et Principibus stat: etsi est privatis conditum a Iustiniano.* HOLLAND, T. E. *Alberici Gentilis. De iure belli libri tres*. Oxford: Typographeo Clarendoniano, 1877, s. 16.

¹⁴ URFUS, V. *Historické základy novodobého práva soukromného*. 2. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 77.

¹⁵ URFUS, V. cit. dielo, s. 70.

¹⁶ Názov je odvodený od diela nemeckého predstaviteľa tejto školy Samuela Stryka (1640–1710) s názvom *Specimen usus moderni pandectarum*.

rímskeho práva dominujúcou vo Francúzsku a školou moderného pôsobenia rímskeho práva dominujúcou v Nemecku. Najznámejším predstaviteľom tejto školy bol Hugo Grotius (1583–1645), ktorého najväčším praktickým prínosom bolo obdobne ako v nemeckých častiach ríše prepojenie domáceho, prevažne feudálneho práva, s učeným právom do heterogénneho právneho systému tzv. rímsko-holandského práva právo (*Roman-Dutch law*), ktoré sa dodnes aplikuje v niektorých bývalých holandských kolóniách, ktoré väčšinou kvôli neskoršiemu vplyvu anglického *common law* nepristúpili ku kodifikácii svojho civilného práva (napr. Juhoafrická republika). Vplyv humanizmu sa u Grotia zase prejavil v jeho asi v našich podmienkach najznámejšom diele *De iure belli ac pacis*, v ktorom voľne narába okrem právnych aj s antickými naratívami (napr. historickými) zdrojmi.

Náuka o vlastníckom práve v teórii novovekých škôl

Komentátor Bartolus ako prvý poskytol definičné vymedzenie vlastníckeho práva ako práva úplného disponovania s hmotnou vecou spôsobom nezakázaným právom (*dominium est ius de re corporali perfecte disponendi nisi lege prohibeatur*).¹⁷ Toto Bartolove definičné vymedzenie nadobudlo charakter legálnej definície vlastníckeho práva a bola takmer doslovne preberaná rôznymi školami vrátane niektorých právnych humanistov ako François Douarena. Najpálčivejším problém pre humanistické školy však nebolo samé definičné vymedzenie vlastníckeho práva, ale už pomerne starý spor o to ako klasifikovať léno v zmysle rímskeho práva. Jedným z prvých francúzskych právnych humanistov, ktorý sa touto otázkou zaoberal, bol Hugo Donellus, ktorého najväčším prínosom je doktrínálne rozdelenie práva na hmotné a procesné, podľa ktorých rozdelil aj svoje 28 zväzkové komentáre (prvých 16 sa venuje hmotnému právu a zvyšných 12 procesnému právu).

Donellus vychádzal z toho, že rímske vlastníctvo (*dominium*) bolo jednotné a nerozštiepiteľné. Donellus si všimol, že existuje viacero práv, ktoré obmedzujú niekoho vlastníctvo, ako služobnosti, záložné právo či dedičný nájom. Všetky tieto práva majú podľa Donella spoločné to, že obmedzujú vlastnícke právo vlastníka k veci a vytvárajú všeobecnú triedu majetkových práv, ktoré má jedna osoba vo vzťahu k veci inej osoby. Donellus tak bol prvou osobou, ktorá vytvorila kategóriu *iura in re aliena* a dala ju do juxtaopozície k vlastníctvu. Dedičný nájom, o ktorom sa dovtedy predpokladalo, že je v zmysle starších glosátorských a komentátorských tradícií druhom kvázi-vlastníctva, podradil pod práva k cudzej veci, aj keď uznal, že dedičný nájomca má naozaj postavenie kvázi-vlastníka, no nejde o osobitnú kategóriu vlastníctva. Práva k cudzím veciam Donellus vymedzil enumeratívne ako dedičný nájom alebo právo vectigálnych pozemkov,

dedičné právo stavby, dobromyseľná držba, ručný záloh, zmluvná záloh a hypotéka.¹⁸ Rovnakú koncepciu zvolil aj u vlastníka, kde práva vlastníka vymedzil ako právo vec držať, nebránene zachovávať, užívať a požívať, vylúčiť z užívania iných podľa vlastného uváženia a právo vec scudziť.¹⁹

Teóriu deleného vlastníctva ako kľúčovú pre vysvetlenie povahy právneho vzťahu vazala k lénu odmietol aj jeho súčasníci François Douaren a Jacques Cujas. Osobitne Cujas napadol základ glosátorského a komentátorského delenia, keď uviedol, že obdobná žaloba (*actio utilis*) dáva aktívne legitimovanému z tejto žaloby rovnaké právo ako aktívne legitimovanému z priamej žaloby (*actio directa*).²⁰ *Rei vindicatio utilis* bola len prétorom prispôbensenou priamou reivindikačnou žalobou, a preto aktívne legitimovanému z nej nevyplýva iné právo ako z priamej reivindikácie, čo sa dá kontrastovať so superficialnou alebo publiciánskou žalobou, ktoré ochraňujú iné majetkové právo. Ak teda priama aj obdobná reivindikačná žaloba ochraňujú to isté majetkové právo, v rímskom práve môže existovať len jedno *dominium*. Tento záver je podporený aj tým, že keď už podľa Paulovho fragmentu ani dediční nájomcovia napriek ich rozsiahlym užívacím a požívacím právam nemôžu byť považovaní za vlastníkov, žiadny iní oprávnení z vecných práv vrátane vazala nimi byť nemôžu.²¹

Problém s právnou klasifikáciou léna tým však nie je odstránený. Ak Donellus podáva enumeratívny výpočet práv k cudzím veciam, je zrejmé, že léno medzi nimi nie je uvedené ako samostatné právo, čo vedie k potrebe jeho subsumpcie pod niektorú z uznaných kategórií. Cujas tak robí vo vzťahu k osobnej služobnosti užívacieho a požívacieho práva, keď léno považuje len za špeciálny druh *ususfructu*. Ako sme videli v predchádzajúcej kapitole venovanej staršiemu právu, s touto koncepciou sa však zaoberali aj glosátori, ktorí ju nakoniec neprijali z dôvodu, že *ususfructus* nebol spôsobilý prechodu pre prípad smrti. S týmto sa musel vyrovnávať aj Cujas podľa ktorého je *ususfructus* je zvyčajne vytvorený len *in personam*, ale uvádza, že podľa konštitúcie cisára Justiniana v C. 3.33.14 je možné jeho obmedzené dedenie len na prvého dediča *ususfructuára*. Toto obmedzenie je

¹⁸ *Haec iura numero sunt quinque: ius emphyteuticum, seu ius agri vectigalis, ius superficarium; ius bonae fidei possessoris; pignus seu hypotheca; servitutes*. DONELLUS, H. *Commentarii de iure civili*. Frankfurt: Wecheli, 1590, vol. V, lib. IX, cap. XIII, s. 443.

¹⁹ ... *ut qui dominus sit rei, idem dominii iure omnes habeat. Prima, ius tenendae et possidendae rei. Secunda, licere incolumem tueri. Tertia utendi fruendique ius. Quarta, ius ab eius usu arcendi quos libet. Postrema, ius alienandi deminuendive*. DONELLUS, H. cit. dielo, s. 295.

²⁰ CUJAS, J. *Opera omnia*. Vol. 7. Neapol: Moriana apud Vincentium Pauria, 1758, s. 282–283.

²¹ Paul. D. 6,3,1,1: *Qui in perpetuum fundum fruendum conduxerunt a municipibus, quamvis non efficiantur domini, tamen placuit competere eis in rem actionem adversus quemvis possessorem, sed et adversus ipsos municipes*.

¹⁷ Komentár č. 4 k D. 41.2.17.

však podľa Cujasa odstránené a môže byť dohodnuté, že ususfructus bude prechádzať dedením donekonečna ak k tomuto ustanoveniu kódexu pridáme právo (*si modo addatur lex fidei, hominii, servitii*) vernosti, (vazalského) holdu a služieb.²² Cujas teda pripúšťa zmenu Justiniánskej legislatívy neskoršou zbierkou *Libri feudorum*, ktorá taktiež tvorila súčasť *Corpus iuris civilis*.

Z francúzskych právnych humanistov jedine François Hotman zotrval na pozíciách staršej právnej vedy, podľa ktorej je možné vlastnícky titul rozštiepiť na *dominium directum* a *dominium utile* s tým, že vazal má práve *dominium utile*.²³ Hotman explicitne uvádza, že nezdá sa mu byť neprímeraný názor starých doktorov podľa ktorých má ako feudálny pán tak vazal *dominium finitum* v pôde – prvý má *dominium directum* zatiaľ čo druhý má *dominium utile*.²⁴ Hotman bol vo všeobecnosti prístupnejší na inovatívnejšie delenia ako ostatní humanisti – zaviedol aj pojmy vlastníctvo podľa *ius gentium* a vlastníctvo podľa *ius civile*. Vlastníctvo podľa *ius gentium* nazval *dominium naturale* a je nadobúdané spôsobom, akým všetci ľudia nadobúdajú veci (okupáciou, zajatím, odovzdaním) pokým vlastníctvo podľa *ius civile* (*dominium civile*) bolo vlastné rímskemu ľudu a nadobúdalo sa mancipáciou, in iure cessiou a vydržaním (*usucapio*).²⁵

Hugo Grotius ako predstaviteľ elegantnej školy jurisprudencie nad nadviazal na koncepciu francúzskych humanistov, predovšetkým na Donnelovu juxtapozíciu *dominium - ius in re aliena*. Vo svojom Úvode do holandskej jurisprudencie (*Inleiding tot de Hollandsche rechtsgeleerdheid*) nám ponúka základnú definíciu vlastníckeho práva ako práva prostredníctvom ktorého osoba, ktorá nie je v držbe, môžu ju nadobudnúť prostredníctvom vindikácie.²⁶ Grotius ale pozná taktiež delenie vlastníctva na plné (*dominium plenum*), ktoré vymedzuje ako stav, keď osoba môže ľubovoľne nakladať s vecou pre vlastný prospech spôsobom dovoleným právom²⁷ a obmedzené

vlastníctvo (*dominium quasi aut minus plenum*). Táto definícia nadväzuje na bartolistickú koncepciu prevládajúcu stále v Svätej ríši, čo len demonštruje strednú pozíciu školy elegantnej jurisprudencie medzi humanistami a modernou pandektnou vedou. Obmedzené vlastníctvo má osoba, ktorá má právo k cudzej veci. Ak má viacero osôb práva k jednej veci, má mať podľa Grotia *dominium* tá osoba, ktorá má väčšiu časť vlastníctva, pričom to sa nemá určovať podľa výnosov z veci, ale podľa hodnoty práva. To umožňuje Grotiovi, aby v prípade dedičného nájmu označil prenájomateľa za vlastníka veci (lebo má právo na dedičný nájom a na znovunadobudnutie veci ako držiteľ *ius eminens*), aj keď dedičný nájomca má väčšinu výnosov z veci.²⁸ Obmedzené vlastníctvo je teda v Grotiovej koncepcii odvodené z neobmedzeného vlastníctva, je vymáhateľné *erga omnes*, ale patrí do kategórie *ius in re aliena*. Aj keď sú oprávnení z práv k cudzím veciam v Grotiovej koncepcii nazvaní obmedzení vlastníci, Grotius týmto delením prispel k prekonaniu koncepcie delenia vlastníctva stredovekých škôl.

Humanistické školy rímskeho práva síce na jednej strane kritizovali glosátorov a postglosátorov za rozštiepenie vlastníckeho titulu, no samé podľa neskoršej nemeckej historickoprávnej školy chápali výraz *dominium* nielen v dnešnom význame slova ako vlastníctvo, ale aj ako subjektívne právo vo všeobecnosti.²⁹ Vychádzajúc z toho mohli tieto školy dospieť k právnym výrazom ako vlastníctvo služobnosti či vlastníctvo obligáčného záväzku. Podľa V. Urfusa všeobecnoprávna veda *usus modernu pandectarum* dosiahla zúženie pojmu *dominium* len na samotné vlastníctvo v dnešnom slova zmysle,³⁰ no ani toto tvrdenie nemožno brať nekriticky. Podľa vedúcich predstaviteľov tejto školy pôsobiach asi generáciu po Grotiovi Georga Adama Struveho (1619–1672) a Wolfganga Adama Lauterbacha (1618–1678) je výraz *dominium* požitý v justiniánskej kodifikácii (*Corpus iuris civilis*) aspoň v troch významoch – (1) môže označovať každé verejnoprávne alebo súkromnoprávne panstvo nad osobami alebo vecami, (2) môže byť synonymom s výrazom vecné právo (*ius in re*) a (3) až vo svojom najužšom význame znamená vlastníctvo ako osobitný druh vecného práva, ktoré môže byť označené aj ako *proprietas*.³¹

Vlastnícke právo vo vlastnom význame slova, t.j. *dominium proprie et stricte dictum*, vymedzil Struve ako *ius* (h.e. *facultas, potestas legitima*, I. 2.4.4, D. 35.2.1) *in re corporali, quo quis de re ista potest pro arbitrio, nomine proprie* (C. 4.35.21).³² Táto definícia opätovne

²² CUJAS, J. *De Feudis Libri Quinque*. Kolín: Apud Ioannem Gymnicum sub Monocerote, 1593, s. 11.

²³ K postoju Cujasa a Hotmana ku koncepcii feudalizmu pozri PO-COCK, J. *The Ancient Constitution and the Feudal Law. English Historical Thought in the Seventeenth Century*. New York: Norton, 1967, s. 70–79.

²⁴ *Non omnino igitur incommode veterum Doctorum instituto statuemus, cum & senior & vasallus praedii dominium finitum habeant: tum vero illum esse dominium directum: hunc dominium utile*. HOTMAN, F. *De Feudis Commentatio Tripertita*. Lyon: Jean Lertout, 1573, s. 97.

²⁵ TUCK, R. *Natural Rights Theories: Their Origin and Development*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981, s. 41.

²⁶ Inleiding 2,3,1: *Dominium est ius in re, quo quis rem, etsi non detineat, a possessore vindicare potest*. Latinský preklad je podľa *Recueil Des Cours (Collected Courses of The Hague Academy of International Law)*, 1983, zv. 182. Haag: Académie de Droit International de La Haye, 1984, s. 468.

²⁷ Inleiding 2,3,10: *Dominium plenum est, quo quis pro libitu et in suum commodum de re disponere potest, modo non obstat quaedam legis prohibitio*. Latinský preklad je podľa *Recueil Des Cours (Collected Courses of The Hague Academy of*

International Law), 1983, zv. 182. Haag: Académie de Droit International de La Haye, 1984, s. 468.

²⁸ Inleiding 2.33.1.

²⁹ WINDSCHEID, B. *Lehrbuch des Pandektenrechts*. 1. diel. 4. vydanie. Düsseldorf: J. Buddeus, 1875, s. 508.

³⁰ URFUS, V. cit. dielo, s. 83.

³¹ KLEMM, P. *Eigentum und Eigentumsbeschränkungen in der Doktrin des usus modernus pandectarum*. Basel: Helbing & Lichtenhahn, 1984, s. 48.

³² *Syntagma juris civilis* 11.4.

ako u Grotiovho vymedzenia plného vlastníctva výrazne vychádza z bartolistickej koncepcie, pričom ale je v tejto definícii zdôraznený význam slova *ius* ako subjektívneho práva a chýba Bartolovo obmedzenie vlastníckych práv zákonom (*nisi lege prohibeatur*). Obdobne aj Lauterbach vymedzuje vlastníctvo ako *nihil aliud est quam ius in re quo res singulatis et corporalis alicuius propria est*.³³ Spoločným znakom týchto predstaviteľov (pravdepodobne aj Samuela Stryka, ktorý nezanechal vlastnú definíciu vlastníckeho práva), že ide o proti každému presaditeľné subjektívne právo k veci.³⁴

V systéme vecných práv *usus modernus pandectarum* je vlastnícke právo najvšeobecnejšou formou právneho panstva nad vecou, čím sa dosiahol návrat k abstraktnému a absolútnemu pojmu vlastníctva rímskeho klasickeho práva. V kontrapozícii k vlastníckemu právu stojí podľa Struveho a Lauterbach 5 práv k cudzím veciam, podľa Stryka len štyri. Všetci sa zhodujú, že medzi tieto práva k cudzím veciam patria v prvom rade rôzne formy služobností a ručný záloh, ktoré ale nepredstavujú práva, ktoré by štiepili vlastnícky titul. Pod pojmom držba sa môže chápať jednoduchá detencia alebo aj *possessio*, ktorá je ešte všeobecne v tejto náuke chápaná ako vlastný druh vecného práva, ktoré sa delí na naturálnu držbu a civilnú držbu. Držba má vo vzťahu k vlastníckemu právu vždy len charakter predbežného oprávnenia, ktoré môže byť vlastníkom odňaté prostredníctvom reivindikácie, príp. *actio confessoria*. V praxi si však predstavitelia týchto škôl uvedomovali, že to nie je ľahké uskutočniť, keďže pri reivindikácii musí vlastník preukázať reťaz devolutívnych nadobúdacích titulov a aj pri eventuálnom použití publiciánskej žaloby musí dokázať aspoň *iusta causa traditionis* a samotné odovzdanie. Aj vlastník preto namiesto petitórneho sporu použije radšej z kánonického práva pochádzajúce *remedium ex canone redintegranda*,

ktorá na rozdiel od interdiktu *unde vi* nebola obmedzená na násilné odňatie držby, ale naopak bola použiteľná pri akomkoľvek prípade odňatia držby. Predbežný držobný stav bol pri takomto type sporu usporiadaný prostredníctvom *summarissima*. Ako posledné vecné právo považovali Struve a Lauterbach *ius hereditatis*, ktoré je vymedzené ako vecné právo dediča na vydanie pozostalosti. Na rozdiel od vlastníctva tu nie je predmetom len singulárna hmotná vec, ale súbor vecí a práv (*universitas rerum aut iuris*). Túto koncepciu však odmieta Stryk, podľa ktorého ide len o *ius defuncti continuatum* a nie o samostatné vecné právo.³⁵

Záver

Moderné školy rímskeho práva prispeli k prekonaniu stredovekého glosátorského a komentátorského rozštiepenia vlastníckeho práva na vrchné a úžitkové vlastníctvo. Aj keď išlo v ich prípade o pomerne logicky konzistentnú konštrukciu odôvodnenú sociálnou realitou ich doby, z hľadiska interpretácie Justiniánskej kodifikácie išlo o doktrínálnu chybu, nakoľko napriek mnohým nejednoznačnostiam nebolo pochýb o jednotnej konštrukcii vlastníckeho práva v klasickom a poklasickom rímskom práve. Novoveké školy rímskeho práva obnovili jednotné poňatie vlastníckeho práva a vytvorili predpoklady pre dichotomické rozčlenenie vecných práv na vlastnícke právo na jednej strane a práva k cudzím veciam na strane druhej na podklade kritéria neobmedzenosti/obmedzenosti právneho panstva nad vecou. Táto konštrukcia vecných práv bola následne prijatá ako prirodzenoprávnymi školami rímskeho práva, ktoré ovplyvnili podobu prvogeneračných kódexov v kontinentálnej Európe, tak aj nemeckej pandektistiky 19. storočia, ktorá mala zásadný vplyv na druhogeneračné kódexy a na dnes prevládajúcu teóriu občianskeho práva vo väčšine kontinentálnych štátov.

³³ *Collegium theoretico-practicum ad quinquaginta Pandectarum libros* 6.1.4 a 41.1.3.

³⁴ KLEMM, P. cit. dielo, s. 50.

³⁵ KLEMM, P. cit. dielo, s. 54.

Čas a jeho plynutí v pracovněprávních vztazích

doc. JUDr. Jarmila Pavlátová, CSc., Mgr. Miroslav Hromada, Ph.D.*

Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni

Abstrakt: Příspěvek pojednává o významu času v pracovním právu. Zaměřuje se zejména na ty otázky, v nichž se pracovní právo odchyluje od obecné úpravy v občanském zákoníku. V odchylné úpravě se projevuje požadavek na posílení právní jistoty v základních pracovněprávních vztazích, zejména v pracovním poměru. Proto je využíváno velmi krátkých prekluzivních lhůt, což se pak v navazujících otázkách střetává s úpravou v občanském zákoníku. Specifika existují i v úpravě promlčení jednotlivých pracovněprávních nároků, zejména počátek promlčecí lhůty je různý u jednotlivých pracovněprávních nároků.

Abstract: The paper deals with the time in area of labor law. It focuses on questions where labor law has its special rules, deviating from civil code. There is a strong requirement for legal certainty in labor law relations. There for very short limitation periods are used. Specific situation is also in matters of time limitation. The beginning of the limitation period is different for many of labor law claims.

Klíčová slova: pracovněprávní vztahy, lhůta, promlčení, prekluze

Key words: employment relations, period, time limitation, preclusion

Úvod

Čas a jeho plynutí patří nepochybně k základním právním skutečnostem v soukromém právu, ovlivňujícím vznik, změnu a zánik soukromoprávních vztahů a práv a povinností z nich vyplývajících. Problematika času a jeho působení jako právní skutečnosti zahrnuje celou řadu zásadních právních problémů, mezi nimiž zaujímá zvláštní postavení problematika, kdy právní důsledky jsou spojeny s určitým časovým obdobím, zpravidla označovaným jako doba nebo lhůta. Lhůty jsou dále rozlišovány na lhůty promlčecí a lhůty prekluzivní. Tyto právní instituty upravuje především občanský zákoník¹ pro občansko-právní vztahy a soukromé právo jako celek, jako základní obecnou právní úpravu, a subsidiárně platí tedy tato úprava i pro pracovněprávní vztahy, které však vzhledem k povaze pracovněprávních vztahů si vyžádaly v dílčích otázkách zvláštní úpravu.

Občanské právo i pracovní právo termíny „doba“ a „lhůta“ vždy používaly², je však třeba konstatovat, že

nebylo mezi nimi vždy důsledně pojmově odlišováno; bývalý občanský zákoník v podstatě mezi nimi věcně neodlišoval³ a podřizoval obě varianty stejnému právnímu režimu, pokud jde o běh času a jeho počítání. Naopak odlišení bylo vždy důležité pro pracovněprávní vztahy, a pokud tato skutečnost nebyla respektována⁴, vyvolávalo to v pracovněprávních vztazích určité poruchy hladkého průběhu těchto vztahů a jejich právní jistotu.

V současné době platný občanský zákoník i zákoník práce pojmově **mezi časovým obdobím, označeným jako „doba“ nebo jako „lhůta“ odlišují, i když stanoví rozdílná pravidla pro jejich počítání a běh**; vzniká však přirozeně otázka vztahu mezi oběma zákony na tomto úseku právní úpravy a problematika subsidiarity občanského zákoníku, což je hlavním aspektem zaměření této statě.

Úvodem lze konstatovat, že tento vzájemný vztah je v podstatě v současné právní úpravě řešen diferencovaně; pokud se v pracovněprávních vztazích jedná:

v odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání a vyvolala řadu kritických stanovisek. Novelou zákoníku práce (zákonem č. 153/1969 Sb., kterým se mění a doplňuje zákoník práce), bylo do právní úpravy pracovního práva dodatečně zakotveno i promlčení (srov. § 261 až 264 ZP/65); nepochybně se jednalo o podstatnou chybu právní úpravy.

³ Například u výpovědi používal ve stejném smyslu jak pojem výpovědní doba, tak i výpovědní lhůta (viz například § 378 a § 582 OZ/64), v právní úpravě závazků upravuje „uplynutí doby“ jako jeden ze způsobů zániku závazku (§ 578 OZ/64, avšak v § 100 OZ/64 používá termín „promlčecí doba“, ačkoliv promlčením právo nezaniká; srov. i rozhodnutí Nejvyššího soudu 21/Cdo 3121/2013).

⁴ Srov. znění druhého zákoníku práce, zákona č. 262/2007 Sb. (znění od 1. 1. 2007 do 31. 12. 2011).

* Autoři pracují na katedře pracovního práva a práva sociálního zabezpečení Fakulty právnické ZČU v Plzni.

¹ V tomto textu používáme tyto zkratky:

ZP pro zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce (současný platný zákoník), ZP/65 Sb. pro zákon č. 65/1965 Sb. (první zákoník práce, zrušený), OZ pro zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (současný platný), OZ/64 pro zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (zrušený).

² Výjimkou je první období účinnosti prvního zákoníku práce, zákona č. 65/1965 Sb., který s odůvodněním, že právní úpravu je třeba zjednodušit a zpřístupnit pracujícím, promlčení ze své úpravy vyloučil a celý systém práv a povinností podřídil režimu prekluze. Tato úprava se negativně projevila například

- o doby, je subsidiarita občanského zákoníku vyloučena; zákoník práce má vlastní právní úpravu v § 333 ZP,
- o promlčení, je pracovní právo plně odkázáno na subsidiární působnost občanského zákoníku, protože vlastní právní úpravu zákoník práce neobsahuje,
- o prekluzi (propadnutí práva), obsahuje zákoník práce základní právní úpravu v § 330 ZP, v ostatních otázkách je však odkázán na subsidiaritu občanského zákoníku; nový občanský zákoník předchozí právní úpravu prekluze rozšířil v § 654 OZ zařazením druhého odstavce, který vztáhl ustanovení OZ o běhu promlčecích dob i na běh dob prekluzivních, což vyvolalo v pracovněprávních vztazích řadu otázek, které nebyly doposud v teorii ani praxi uspokojivě zodpovězeny.

1. Doby v pracovněprávních vztazích

1.1 Jako doba jsou označována v současné právní úpravě soukromého práva časová období, která jsou stanovena zákonem nebo sjednána smluvními stranami a jejichž uplynutím právní vztah nebo právo či povinnost zanikají; v pracovním právu se v řadě případů tato úprava dotýká rozhodujících právních institutů.⁵

Dosažení zamýšleného právního účinku (zániku právního vztahu, práva nebo povinnosti) tedy dochází prostým uplynutím stanoveného či sjednaného časového období, aniž by se od příslušného subjektu – zaměstnavatele nebo zaměstnance – vyžadovalo další stanovené právní jednání. Tato skutečnost zakládá základní rozdíl mezi dobami a lhůtami: v případě lhůt může příslušný subjekt zabránit zániku právního vztahu, práva nebo povinnosti, nebo alespoň zabránit oslabení svého práva, které nebylo uspokojeno, pokud svoje právo (nárok) stanoveným způsobem uplatní.

Zákoník práce má zvláštní právní úpravu dob zakotvenou v § 333 ZP, který stanoví: „*Doba počíná prvním dnem a končí uplynutím posledního dne stanovené nebo sjednané doby; to platí také v případě, kdy je uplynutím doby podmíněn vznik nebo zánik práva.*“ Na první pohled se jedná o velmi stručné ustanovení, které však ve svých důsledcích vylučuje v těchto případech subsidiární působnost občanského zákoníku.

1.2 Základní rozdíl mezi občanskoprávní a pracovněprávní úpravou spočívá ve stanovení počátku a konce běhu doby, ve svých důsledcích i její délky. Občanskoprávní úprava v zásadě zpravidla předpokládá konec doby i lhůty na den, který se shoduje s pojmenováním nebo číslem se dnem rozhodujícím pro její počátek.

Zjednodušeně řečeno, občanské právo počátek běhu doby i lhůty klade na den následující po dni, který je rozhodný pro jejich vznik.

Zrušený občanský zákoník v § 122 OZ/64 navíc stanovil prodloužení doby i lhůty v případě, že poslední den doby nebo lhůty připadl na sobotu, neděli nebo svátek; v takovém případě posledním dnem lhůty nebo doby byl následující pracovní den. Současný občanský zákoník takovouto úpravu vztahuje pouze na běh lhůt.

Pokud jde o první zákoník práce, tato úprava nečinila v pracovním právu v podstatě žádné problémy, protože zákoník práce ji ve své úpravě použil pouze pro běh lhůt, nikoliv pro určení běhu doby.

Situace se však komplikovala tím, že druhý zákoník práce pokud jde o počítání času, zřejmě ve snaze se co nejvíce přiblížit občanskému zákoníku, závazně odkazoval na ustanovení § 122 OZ/64, a toto ustanovení tedy na principu delegace se v pracovním právu vztahovalo nejen na lhůty, ale i na určení dob. Systém delegace jako takový byl Ústavním soudem uznán⁶ za nevhodný, respektive nesprávný. Podle našeho názoru je zcela zřejmě chybný i odkaz na § 112 OZ/64, pokud jde o počítání dob v pracovním právu, což se projevilo i u obtíží při aplikaci pracovního práva v praxi a v řadě zbytečně komplikovaných soudních rozhodování při určování konce doby v konkrétních případech (zejména konce pracovního poměru na dobu určitou a konce zkušební doby), což často přinášelo i vedlejší negativní důsledky. Přitom není důvodů zpochybňovat používání takových ustanovení při aplikaci pracovněprávních lhůt, a to jak v případě promlčení, tak i v případě prekluze, pro které je to adekvátní řešení.

Lze říci, že odborná veřejnost pozitivně přivítala, když v novelizaci zákoníku práce k 1. 1. 2012 byla vazba na občanský zákoník v úpravě dob zrušena a do zákoníku práce byla zakotvena samostatná právní úprava, která zůstala nezměněna i po účinnosti nového občanského zákoníku, jehož subsidiarita v otázce běhu dob v pracovněprávních vztazích byla vyloučena.

1.3 V čem spočívají okolnosti, které věcně brání úspěšnému užívání občanskoprávní úpravy i v otázce dob?

Porovnáním ustanovení § 333 ZP s ustanovením § 605 OZ lze dojít k závěru, že rozdíl spočívá v určení, kdy začíná běh doby a kterým dnem doba končí. Občanskoprávní úprava v zásadě předpokládá počátek běhu doby (i lhůty) na den následující pro její počátek a končí dnem, který se shoduje s pojmenováním nebo číslem s tímto dnem. Problém v pracovním právu však spočívá v tom, že mezi právní skutečností (právním jednáním), z níž doba vyplývá, a počátkem běhu stanovené nebo sjednané doby je nezřídka určitý časový rozdíl a doba tedy nepočíná běžet den po rozhodné skutečnosti.

Vezmeme-li jako typický příklad pracovní poměr na dobu určitou, pak musíme brát v úvahu, že například

⁵ Typické případy v pracovním právu jsou například pracovněprávní vztahy sjednané na dobu určitou (pracovní poměr na určitou dobu, dohoda o provedení práce nebo dohoda o pracovní činnosti sjednané na určitou dobu), doba trvání sjednaného závazku zaměstnance z konkurenční doložky, tzv. zkušební doba, výpovědní doba, doba dočasného přidělení a řada dalších.

⁶ Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 12. 3. 2008, ve věci návrhu na zrušení některých ustanovení zákona č. 262/2006 Sb., publikovaný pod č. 116/2008 Sb.

pracovní poměr nevzniká dnem uzavření pracovní smlouvy, ale sjednaným dnem nástupu do práce. Počátek doby trvání pracovního poměru na dobu určitou na následující den nepřichází vzhledem k typickému posunu sjednaného dne nástupu v úvahu. Pokud bychom však vzali jako rozhodující skutečnost sjednaný den nástupu, pak pracovní poměr sjednaný například na dobu jednoho měsíce trval jeden měsíc plus jeden den, což bylo nejenom obtížně vysvětlitelné veřejností, ale v některých případech mohlo přinést nejenom administrativní komplikace, ale i nepříznivé právní důsledky.

Situace se komplikovala tím, že § 122 OZ/64 mimo jiné dále posouval konec lhůty, pokud poslední den připadl na sobotu, neděli nebo svátek, na následující pracovní den. Pokud se takový způsob stanovení délky použil i na určení konce doby, pak za určitých okolností mohlo dojít až k absurdní situaci⁷.

V případě takového nepřirozeného stanovení délky trvání vztahu nebo práva či povinnosti docházelo často ke sporům a následným sporům, například o platnost zrušení pracovního poměru ve zkušební době, a nezdůvodnitelným nelogičností: délka zkušební doby může trvat nejdéle 3 měsíce od počátku pracovního poměru, avšak začínala se počítat ode dne následujícího po dni nástupu do práce.

Současná právní úprava tedy vylučuje subsidiaritu občanského zákoníku v otázce dob v pracovněprávních vztazích a stanoví jejich počátek na den, kdy doba vzniká, a její konec se určuje prostým kalendářním (přirozeným) vymezením bez prodlužování.⁸

2. Promlčení v pracovněprávních vztazích

2.1 Promlčení jako obecný občanskoprávní institut se uplatňuje i v pracovněprávních vztazích. Uplyne-li promlčecí lhůta, tedy lhůta stanovená pro výkon práva, nastává oslabení subjektivního práva oprávněného subjektu. Oslabení je citelné, neboť uplatní-li povinný subjekt námitku promlčení, nemůže být právo přiznáno. Právo trvá sice i nadále, ovšem pouze ve formě naturální obligace.

Účelem promlčení je nastolení jistoty v právních vztazích.⁹ V promlčení se projevuje zásada, že bdělým náleží práva; vychází se přitom ze zkušenosti, že vymáhání práv s delším časovým odstupem přináší s sebou, a to na obou stranách, procesní komplikace zejména při dokazování, a s tím i spojené vyšší výdaje. Protože promlčením právo nezaniká, není vyloučeno, aby si strany vyřešily své vztahy

mimosoudně; plněním na promlčený dluh nedochází ke vzniku bezdůvodného obohacení.

Promlčení v pracovněprávních vztazích je na základě zásady subsidiarity upraveno občanským zákoníkem. Řídí se jím všechny základní otázky, tedy jaká práva se promlčují, jak jsou dlouhé promlčecí lhůty a kdy začínají běžet a v jakých případech dochází k jejich stavění. Zákoník práce obsahuje speciální úpravu pouze u délky promlčecí lhůty, promlčení práv na náhradu škody nebo nemajetkové újmy na zdraví,¹⁰ u zvláštní délky promlčecí lhůty u práva na náhradu škody na odložených věcech¹¹ a u práva zaměstnavatele na vrácení částek vyplacených neprávem zaměstnanci.¹²

V konkrétních případech se i v pracovněprávních vztazích může prosadit ochrana dobrých mravů či zákazu zneužití práva a může být odepřeno právo uplatnit námitku promlčení. Jedná se o výjimečné případy zneužití práva na úkon účastníka, který marné uplynutí promlčecí lhůty nezavinil. Nepřiznání nároku by bylo nepřiměřeně tvrdé ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a s důvody, pro které své právo včas neuplatnil. Tyto okolnosti by přitom musely být naplněny v natolik výjimečné intenzitě, aby byl odůvodněn tak významný zásah do principu právní jistoty, jakým je odepření práva uplatnit námitku promlčení.¹³ Šlo například o obtížnou a problematickou situaci při přechodu práv a povinností z pracovněprávního vztahu;¹⁴ naopak sociální poměry či nedostatek právních znalostí těmito výjimečnými okolnostmi samy o sobě nejsou.¹⁵

2.2 Mezi základní teoretické otázky s praktickými dopady nepochybně patří otázka, **jaká práva z pracovněprávních vztahů se promlčují?** Obecné pravidlo zní, že se promlčují všechna majetková práva s výjimkou případů stanovených zákonem. Jiná práva se promlčují, pokud to stanoví zákon.¹⁶ V první řadě se tedy promlčují ta majetková práva z pracovněprávních vztahů, jichž se oprávněná strana domáhá žalobou na peněžité plnění. V praxi se jedná o žalobu na zaplacení dlužné mzdy (platu či jiné odměny za vykonanou práci), náhrad výdajů v souvislosti s výkonem práce, žalob na náhradu mzdy (při překážkách v práci nebo při neplatném rozvázání pracovního poměru), žalob na zaplacení škody. Promlčují se i ta práva, která vznikají v době, kdy již základní pracovněprávní vztah zanikl – například právo na výplatu náhrady na ztráty na výdělků po skončení pracovní neschopnosti nebo právo

⁷ Například pracovní poměr sjednaný 1. ledna na dobu 1 roku mohl končit až 4. ledna následujícího roku, pokud následovaly bezprostředně víkendové dny, čili trval z kalendářního hlediska 1 rok plus 4 dny.

⁸ V podstatě lze říci, že poslední den doby je zpravidla den, který předchází dni stejně označenému jako den počáteční, s výjimkou rozdílné délky měsíce.

⁹ Srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2017, sp. zn. 21 Cdo 151/2016.

¹⁰ § 271t ZP.

¹¹ § 267 odst. 2, § 268 odst. 3 ZP.

¹² § 331 ZP.

¹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2002, sp. zn. 25 Cdo 1839/2000, který byl uveřejněn ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 59/2004.

¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 4. 2015, sp. zn. 21 Cdo 1897/2014.

¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 2015, sp. zn. 21 Cdo 529/2014.

¹⁶ § 611 OZ.

na peněžité vyrovnání či smluvní pokutu vyplývající z konkurenční doložky.

Co se osobnostních práv týče, promlčují se jen práva na odčinění újmy na těchto právech.¹⁷ V praxi se tak nejčastěji řeší otázky související s promlčením práv na náhradu nemajetkové újmy na zdraví zaměstnance, tedy práva na bolestné, a náhradu za ztížení společenského uplatnění. Může jít dále o náhradu nemajetkové újmy¹⁸ či jiné odstranění následků (například uložením povinnosti k omluvě, nahrazením projevu vůle) způsobených porušením práv a povinností vyplývajících z práva na rovné zacházení nebo diskriminací.¹⁹ K promlčení práv vyplývajících z ostatních právních prostředků ochrany před diskriminací (nerovným zacházením) však nedochází. Zaměstnanec, který více jak tři roky trpěl diskriminací, se stále může, bez obav z namítaného promlčení, domáhat, aby od diskriminace bylo upuštěno.²⁰

Kromě toho dovodila judikatura existenci naléhavého právního zájmu na určení podle § 80 OSŘ, že pracovní poměr trvá, přestože by bylo možné žalovat na splnění povinnosti. Tak je tomu tehdy, jestliže se určením, že tu právní vztah nebo právo je či není, vytvoří pevný právní základ pro právní vztahy účastníků sporu (a předejde se tak žalobě o plnění).²¹ Není důvodu, aby se promlčení nevztahovalo i na právo domáhat se u soudu určení, že tu je právní poměr nebo právo (podobně jako se prekluduje právo domáhat se určení určité právní skutečnosti – například neplatnosti rozvázání pracovního poměru). Je v souladu s účelem institutu promlčení, že po uplynutí určité doby nečinnosti se již nebudou, namítne-li to druhá strana, řešit spory o existenci pracovního poměru.

2.3 Významnou součástí právní úpravy promlčení je určení počátku a délky promlčecí lhůty. Základní pravidlo váže počátek promlčecí lhůty práva vymahatelného u orgánů veřejné moci na den, kdy právo mohlo být uplatněno poprvé. Od tohoto okamžiku běží subjektivní tříletá promlčecí lhůta. Upravena je i objektivní promlčecí lhůta u majetkových práv, obecně činí deset let ode dne, kdy právo dospělo.²² V nejběžnějším případě je tedy počátek běhu promlčecí doby shodný s okamžikem splatnosti dluhu.²³

Vyvstává dále otázka, zda si zaměstnavatel se zaměstnancem mohou dohodnout jiný počátek promlčecí lhůty.

Řešení této otázky má praktický dopad například v situaci, kdy zaměstnavatel uzavře se zaměstnancem dohodu o způsobu náhrady škody podle § 263 odst. 2 ZP, v níž si dohodnou zaplacení škody do určité doby. Nejvyšší soud se k této možnosti postavil zamítavě s tím, že vzhledem ke smyslu a účelu promlčení vylučuje povaha zákonného ustanovení o promlčení nároku na náhradu škody, aby si účastníci pracovněprávních vztahů upravili dohodou odchylně od zákona skutečnosti, od nichž by měl být odvíjen počátek běhu promlčecí lhůty.²⁴

S možností ujednání odlišné délky subjektivní promlčecí lhůty občanský zákoník výslovně počítá v § 630. Významné je pravidlo, že je-li kratší nebo delší lhůta ujednána v neprospěch slabší strany, nepřihlíží se k ujednání. Zaměstnanec je přitom považován za statusově podmíněnou slabší stranu bez ohledu na konkrétní konstelaci sil.²⁵ Proto lze uzavřít, že kratší nebo delší lhůta nesmí být ujednána v neprospěch zaměstnance.

Určení počátku promlčecí doby má významnou úlohu zejména u typických pracovněprávních nároků podléhajících promlčení, zejména:

- **Právo na zaplacení mzdy,** platu nebo jiné odměny za vykonanou práci (dále jen „mzda“) je podle zákona splatné vždy v kalendářním měsíci zpětně, tedy až po vykonání práce.²⁶ V rámci tohoto následujícího měsíce musí být sjednán, stanoven nebo určen pravidelný termín výplaty. Zákoník práce tedy rozlišuje mezi splatností mzdy na straně jedné, a výplatou mzdy na straně druhé. Nedohodnou-li se tedy zaměstnavatel se zaměstnancem na jiné splatnosti mzdy (nikoliv pouze na termínu výplaty mzdy), nastává splatnost mzdy za určitý kalendářní měsíc posledního dne následujícího kalendářního měsíce. Od tohoto dne počíná běžet rovněž promlčecí doba.²⁷ Dále je nutné si uvědomit, že každá výplata mzdy je relativně samostatným, dílčím plněním a za každý měsíc počíná běžet samostatně tříletá promlčecí lhůta ode dne dospělosti, tedy splatnosti konkrétní mzdy. Nepromlčuje se proto právo na zaplacení mzdy jako takové.²⁸ Obdobně se těchto

¹⁷ § 612 OZ.

¹⁸ Uplatněný nárok na dorovnání mzdy z důvodu porušení povinnosti rovného zacházení při odměňování byl posouzen jako náhrada škody – viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 8. 2015, sp. zn. 21 Cdo 3976/2013.

¹⁹ § 10 zák. č. 198/2009 Sb., antidiskriminační zákon.

²⁰ Prakticky se bude jednat o žalobu, v níž se bude žalující domáhat, aby byla žalovanému uložena povinnost zdržet se konkrétně popsání jednání.

²¹ Srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1618/2000.

²² LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I.* Obecná část (§ 1–654). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 2219 s.

²³ Srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2006, sp. zn. 33 Odo 1174/2005.

²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2017, sp. zn. 21 Cdo 151/2016.

²⁵ Například BEJČEK, J. Soukromoprávní ochrana slabšího obchodního partnera. *Bulletin advokacie*, 2015, č. 7–8, s. 24.

²⁶ Ačkoliv občanský zákoník používá již termínu dospělost (srov. například § 629 odst. 2 OZ), zákoník práce zůstal u termínu splatnost – viz § 141 odst. 1 ZP.

²⁷ Zaměstnavatel je v prodlení s placením mzdy od následujícího dne – viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 1. 2015, sp. zn. 21 Cdo 403/2014.

²⁸ Uvedené si lze ukázat na praktickém příkladu, v němž zaměstnanci není vyplácena mzda za přestávku v práci na jídlo a oddech. Zaměstnanec proti tomu 5 let nic nenamítá, ale poté mu jeho kolega vysvětlí, že v jeho případě se jednalo o režim přiměřené doby na oddech a jídlo podle § 88 odst. 1 věta druhá ZP, která se počítá do pracovní doby a mzda za ni náleží. Zaměstnanec nepřichází promlčením o možnost domáhat se vůbec doplatku mzdy, ale promlčené už budou doplatky mezd splatných více jak před třemi léty.

pravidel použije i pro počátek běhu promlčecí lhůty u práva na zaplacení odměny za pracovní pohotovost a náhrady mzdy.²⁹

- **Právo na náhradu výdajů** vznikajících zaměstnanci v souvislosti s výkonem práce je nejčastěji uplatňováno v podobě cestovních náhrad. První pohled by sváděl k jednoduché odpovědi, že tyto výdaje mohly být poprvé uplatněny, jakmile byly vynaloženy. Zákoník práce však obsahuje podrobnou úpravu jednak toho, jak zaměstnanec tyto cestovní náhrady dokládá, a jak zaměstnavatel tyto vyúčtovává a hradí. Pro zaměstnance stanoví lhůtu 10 dní od konce pracovní cesty (zákon používá nesprávný termín doba) pro předložení dokladů a vrácení nevyúčtované zálohy³⁰ a pro zaměstnavatele lhůtu 10 dní od předložení dokladů pro vyúčtování a zaplacení.³¹ Situace je ještě složitější v tom, že v prvním případě se jedná pouze o pořádkovou lhůtu. Jejím uplynutím nezaniká právo zaměstnance na cestovní náhradu,³² avšak povinnost zaměstnavatele provést vyúčtování a uspokojit práva zaměstnance vzniká až ve lhůtě 10 dnů od předložení dokladů zaměstnancem.³³

Co uvedené znamená pro promlčení práva zaměstnance na cestovní náhradu? Je možné dospět k závěru, že počátek běhu promlčecí lhůty se odvozuje ode dne, kdy měl zaměstnavatel zaměstnance uspokojit po předložení dokladů zaměstnancem? Takový závěr je nesprávný z jednoho prostého důvodu: není možné, aby počátek běhu promlčecí lhůty byl závislý na vůli věřitele a dovedeno ad absurdum by mohl být posunut prakticky na neomezenou dobu. Jde o obdobný problém, jako počátek běhu promlčecí lhůty u práv,

jejichž splatnost nastává až na základě výzvy ze strany věřitele. I zde judikatura správně dovodila, že počátek běhu promlčecí lhůty se váže ke dni, kdy věřitel mohl poprvé dlužníka o plnění požádat.³⁴ Může-li zaměstnanec předložit doklady k vyúčtování nákladů nejdříve po skončení pracovní cesty, běží od konce pracovní cesty lhůta 10 dní, v nichž by měl zaměstnavatel cestovní náhrady zaplatit; své právo u soudu tak může zaměstnanec uplatnit nejdříve desátého dne po skončení pracovní cesty. Od toho okamžiku mu počíná běžet promlčecí lhůta.

- Pro počátek běhu subjektivní promlčecí lhůty u práva na **náhradu majetkové a nemajetkové újmy** není významný den splatnosti závazku, ale den, kdy se poškozený dozví o škodě (újmě) a kdo za ni odpovídá. Jde o zjištění skutkových okolností, z nichž lze dovodit vznik škody a lze alespoň přibližně, orientačně určit její rozsah a tím i výši. Pro stanovení počátku objektivní promlčecí lhůty převzal zákon závěry judikatury³⁵ a váže jej na okamžik vzniku škody (nikoliv tedy od události, z níž škoda vznikla).

Zajímavé a pro praxi mnohdy komplikované otázky vznikají u náhrady újmy při pracovních úrazech a nemocech z povolání. Předně se zde neuplatňuje objektivní promlčecí lhůta (§ 636 odst. 3 OZ). Dále platí zásada, že jednotlivé druhy náhrad jsou samostatnými nároky, které se samostatně promlčují. U odškodnění ztížení společenského uplatnění se uplatňuje pravidlo, že promlčecí lhůta počíná běžet od ustálení zdravotního stavu poškozeného zaměstnance; teprve od tohoto okamžiku lze ohodnotit důsledky poškození zdraví na jeho osobní a společenský život.³⁶ Dojde-li ke zhoršení zdravotního stavu, které nebylo při původním ohodnocení předpokládáno, vzniká nové právo na navýšení odškodnění, jež se promlčuje samostatně.³⁷ Právo na náhradu ztráty na výdělku vzniká dnem, kdy došlo k poklesu výdělku v důsledku pracovního úrazu (nemoci z povolání). Počátek promlčecí doby se tedy neodvíjí od okamžiku pracovního úrazu, ale od okamžiku, kdy se zaměstnanec dozvěděl, k jakému poklesu došlo. U náhrady za ztrátu mzdy po dobu pracovní neschopnosti půjde o okamžik, kdy budou vyplaceny veškeré dávky spojené s pracovní neschopností. Náhrada za ztrátu mzdy po skončení pracovní

²⁹ U odměny z dohod může být splatnost odměny sjednána až po provedení celého pracovního úkolu; v takovém případě běží promlčecí lhůta od nejbližšího výplatního termínu po dokončení a odevzdání práce. Otázkou však je, zda pojmové vymezení pracovního úkolu jak je použito v § 144 ZP, odpovídá právní úpravě závislé práce, její charakteristice a základním podmínkám.

³⁰ Podle ustanovení § 183 odst. 3 ZP jestliže se zaměstnanec se zaměstnavatelem nedohodne na jiné době, je zaměstnanec povinen do 10 pracovních dnů po dni ukončení pracovní cesty nebo jiné skutečnosti zakládající právo na cestovní náhradu předložit zaměstnavateli písemné doklady potřebné k vyúčtování cestovních náhrad a vrátit nevyúčtovanou zálohu; částka, kterou má zaměstnanec zaměstnavateli vrátit v české měně, se zaokrouhlí na celé koruny směrem nahoru.

Podle ustanovení § 183 odst. 5 ZP nedohodnou-li se smluvní strany na jiné době, je zaměstnavatel povinen do 10 pracovních dnů ode dne předložení písemných dokladů zaměstnancem provést vyúčtování cestovních náhrad a uspokojit jeho práva; částka, kterou má zaměstnavatel zaměstnanci poskytnout v české měně, se zaokrouhlí na celé koruny směrem nahoru.

³¹ Strany si mohou dohodnout jinou lhůtu. Přestože takové ujednání zpravidla absentuje, je rozšířenou praxí, že cestovní náhrady jsou vypláceny až v termínu pro výplatu mzdy.

³² Srov. též § 330 ZP.

³³ Srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 1. 2019, sp. zn. 21 Cdo 3227/2018.

³⁴ Srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 1981, sp. zn. 3 Cz 99/81, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 28/1984, nebo rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 2013, sp. zn. 31 Cdo 3881/2009.

³⁵ Pro oblast pracovněprávních vztahů viz například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2007, sp. zn. 21 Cdo 2423/2006.

³⁶ Stále jsou v tomto ohledu použitelné závěry starší judikatury – srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 11. 2000, sp. zn. 21 Cdo 2107/99.

³⁷ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 7. 2011, sp. zn. 21 Cdo 752/2010, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 153/2011.

neschopnosti je vyplácena v měsíčních dávkách, proto se jednotlivé dávky promlčují samostatně; právo na náhradu ztráty na výdělku jako celek se ale nepromlčuje.³⁸ Jelikož se valorizuje průměrný výdělek pro výpočet náhrady,³⁹ je nutné vysvětlit, že se nepromlčuje právo domáhat se vůbec valorizace, ale pouze jednotlivé měsíční dávky náhrady ztráty na výdělku s odpovídající valorizací.⁴⁰

- **Uznání dluhu** v pracovněprávních vztazích prodlužuje promlčecí lhůtu na deset let ode dne, kdy k uznání došlo, popřípadě od posledního dne doby určené dlužníkem ke splnění. Pro uznání dluhu je nutné splnit požadavky kladené občanským zákoníkem;⁴¹ tyto musí být vtělené i do dohody o způsobu náhrady škody, která jinak sama o sobě prodloužení promlčecí lhůty nezpůsobuje.

2.4 Řada problémů v praxi vzniká v souvislosti s během promlčecích lhůt. Praktické otázky se týkají stavění promlčecí lhůty uplatněním práva u soudu. Promlčecí lhůta je totiž lhůtou hmotněprávní, ke stavění dochází proto až podáním žaloby (vzájemného návrhu) u soudu, nikoliv již podáním žaloby k poštovní přepravě. Protože ani v pracovních věcech není povinné zastoupení advokátem, vyskytují se v praxi často vadné žaloby podané samotnými zaměstnanci. Vady mohou být však tak závažné, že činí žalobu neprojednatelnou. V okamžiku podání nemusí být například patrné, jaké právo je uplatněno a jaká promlčecí lhůta se staví. Neodstraní-li žalobce ani přes výzvu soudu vady, bude jeho žaloba odmítnuta. Může ji sice podat znovu, ovšem vystavuje se riziku promlčení, neboť během předchozího řízení nebyl běh promlčecí lhůty přerušen. Naopak, odstraní-li žalobce k výzvě soudu vady žaloby, platí, že žaloba byla bez vad již od svého podání a ke stavění běhu promlčecí lhůty došlo již k tomuto okamžiku.

3. Prekluzivní lhůty v pracovněprávních vztazích

3.1 Zákoník práce – obdobně jako zákoník občanský – nespojuje vždy s marným uplynutím lhůty k uplatnění práva promlčení. V některých případech výslovně stanovených v zákoně je důsledkem takového marného uplynutí lhůty zánik práva (prekluze).

Jak vyplývá z ustanovení § 330 ZP: „*k zániku práva proto, že nebylo ve stanovené době vykonáno, dochází jen v případech uvedených v § 39 odst. 5, § 57, § 58, § 59, § 72, § 315 a § 339a odst. 1 ZP.*“ Jde tedy o konkrétní situace upravené zákoníkem práce, v nichž nedochází marným uplynutím stanovené doby k promlčení, ale k úplnému zániku práva jako takového. K zániku práva

musí soud přihlížet z úřední povinnosti. Ustanovení § 654 odst. 1 OZ tuto povinnost soudu ukládá, bez ohledu na to, zda příslušná osoba zánik práva namítne či nikoliv.

Ze skutečnosti, že prekluzí zaniká právo, vyplývá jako logický důsledek, že plnění zaniklého práva je plněním bez právního důvodu a jedná se tedy o bezdůvodné obohacení; zakládá nárok na vrácení zaplacené částky.

Zákoník práce upravuje – pokud jde o prekluzi – pouze dílčí otázky, a to výčet práv, která neuplatněním ve lhůtě zanikají, a délku prekluzivní doby. V ostatních aspektech je třeba použít subsidiárně ustanovení občanského zákoníku, a to zejména:

- Ustanovení § 605 odst. 2 OZ týkající se počátku a konce prekluzivní lhůty, který stanoví, že lhůta určená podle týdnů, měsíců nebo let připadá na den, který se pojmenováním nebo číslem shoduje se dnem, na který připadá skutečnost, od níž se lhůta počítá; v zásadě toto ustanovení znamená, že prekluzivní lhůta počíná běžet následující den po skutečnosti rozhodné pro její vznik;
- Ustanovení § 607 OZ, který stanoví, že případně-li poslední den lhůty na sobotu, neděli nebo svátek, je posledním dnem lhůty pracovní den nejbližší následující.

V tomto směru tedy nový občanský zákoník nepřinesl žádnou změnu v porovnání právní problematiky prekluze v pracovním právu, s jednou výjimkou, která však má mimořádný dopad a vyvolala rozsáhlou diskuzi. Ustanovení § 654 OZ bylo doplněno o druhý odstavce, podle něhož „*ustanovení občanského zákoníku o běhu promlčení lhůty platí obdobně i pro prekluzivní lhůtu*“. Právní úprava stavení běhu lhůt by tímto způsobem mohla v pracovním právu být účinná nejenom v případech promlčení pracovněprávních nároků, ale na základě subsidiarity i v případech prekluzivních lhůt. To je pro pracovněprávní vztahy mimořádně závažná změna.

3.2 Podíváme-li se na konkrétní právní situace, u nichž je nenaplněním ve stanovené lhůtě uplatněn zánik práva, můžeme konstatovat, že prekluzivní lhůty v pracovním právu se týkají s výjimkou § 315 ZP výlučně nároků souvisejících se skončením pracovního poměru; prekluzivní lhůta je stanovena pro případy:

- Uplatnění neplatnosti rozvázání pracovního poměru žalobou u soudu, pokud se zaměstnanec nebo zaměstnavatel domnívají, že rozvázání pracovního poměru bylo učiněno neplatně.
- Rozvázání pracovního poměru pro porušení povinnosti vyplývající z pracovního poměru, kdy stanovením krátké prekluzivní lhůty zákon preferuje rychlé odstranění právní nejistoty, zda k rozvázání pracovního poměru dojde či nikoliv.

I dílčí případy, postupně doplněné do zákoníku práce, se v podstatě týkají skončení pracovního poměru: jedná se o žaloby na úpravu pracovního posudku a problematiku ujednání doby trvání pracovního poměru na dobu určitou v rozporu se zákonem.

³⁸ § 271t ZP.

³⁹ § 271u odst. 2 ZP.

⁴⁰ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2013, sp. zn. 21 Cdo 3142/2012.

⁴¹ Viz § 2053, § 2054 OZ.

Zákon v těchto případech zdůrazňuje zájem na právní jistotě o trvání pracovního poměru a rychlém odstranění případné nejistoty a vytvoření předpokladů pro jeho další trvání nebo jeho včasné nepochybné ukončení. V souladu s rozhodujícím přístupem k právní úpravě této problematiky je i stanovení poměrně krátkých prekluzivních lhůt, ve většině případů dvouměsíčních; a zákoník práce nepřipouštěl žádný způsob jejich prodloužení.

Rovněž lze konstatovat, že toto pojetí prekluzivních lhůt v pracovním právu bylo dlouhodobě konstantní, s dílčími úpravami v podstatě již od prvního zákoníku práce; zcela konstantní byla i judikatura, která důsledně při nedodržení stanovené prekluzivní lhůty konstatovala zánik práva.

K zásadním koncepčním změnám v právní úpravě prekluze v pracovněprávních vztazích nedošlo ani v souvislosti s nálezem Ústavního soudu ze dne 12. března 2008, ve věci návrhu na zrušení některých ustanovení zákoníku práce,⁴² ani velkou koncepční novelou zákoníku práce provedenou zákonem č. 365/2011 Sb., s účinností k 1. 1. 2012.

Zcela konstantně rozhodoval Nejvyšší soud v této otázce v těchto sporech z pracovněprávních vztahů, kdy výslovně vyjádřil své dlouhodobé stanovisko: „*S lhůtou k podání žaloby o neplatnost rozvázání pracovního poměru podle ustanovení § 72 ZP je zánik práva při jeho včasné neuplatnění spojen vždy, ať jsou důvody, pro něž nebylo právo uplatněno, jakékoliv. Institut stavení promlčecí lhůty podle ustanovení § 113 OZ nelze v pracovněprávních vztazích analogicky použít na běh prekluzivních dob.*“⁴³

3.3 Zásadní změna právní úpravy prekluzivních lhůt v pracovněprávních vztazích vyplynula však z nového občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.) a doprovodné novely zákoníku práce, obsažené jako zvláštní oddíl zákona č. 303/2011 Sb., které v dané oblasti přinesly ke dni účinnosti 1. 1. 2014 některé nové skutečnosti:

- Z ustanovení § 654 OZ sice i nadále vyplývá, že neuplatněním práva ve stanovené prekluzivní lhůtě právo zaniká, avšak celé znění ustanovení je doplněno o druhý odstavce, v němž se stanoví, že ustanovení občanského zákoníku „*o běhu promlčecí lhůty platí obdobně i pro prekluzivní lhůtu*“. Důvody, uvedené v § 646 až 651 OZ pro stavení běhu promlčecí lhůty jsou tedy nyní důvodem i pro stavení běhu prekluzivní lhůty, která může být výrazně prodloužena o překážku běhu lhůty, vyplývající z uvedených ustanovení; navíc občanský zákoník byl v § 652 doplněn o zcela nové ustanovení, z něhož vyplývá, že „*pokračuje-li běh promlčecí doby po odpadnutí některé z překážek uvedených v § 646 až 651, neskončí promlčecí lhůta dříve než za šest měsíců ode dne, kdy začala znovu*

běžet“. Shrneme-li změnu právního stavu v otázce běhu prekluzivních lhůt v občanskoprávních vztazích, pak je zřejmé, že nový občanský zákoník přinesl jejich výrazné uvolnění a jejich případné prodloužení a že stanovisko vyjádřené v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Cdon 327/96⁴⁴ a dalších nelze nadále použít, což má přirozeně významný dopad do případného subsidiárního použití v pracovněprávních vztazích.

- Druhou významnou skutečností, ovlivňující prekluzi v pracovněprávních vztazích, je otázka, jak se s daným problémem vypořádala doprovodná novelizace zákoníku práce, uskutečněná v návaznosti na nový občanský zákoník. Vzhledem k subsidiární působnosti občanského zákoníku je právní úprava v zákoníku práce – pokud jde o plynutí času a jeho právní důsledky – poměrně velmi „úsporná“; spíše jde o vymezení, co zákoník práce neupravuje a kde tedy je nutno počítat se subsidiaritou občanského zákoníku. Týká se to však především promlčení a promlčecích lhůt, kde je pracovní právo zcela odkázáno na subsidiární působnost občanského zákoníku.

Pokud však jde o právní úpravu dob a prekluze, zůstala právní úprava obsažená v zákoníku práce beze změny. Pro právní úpravu dob to znamenalo zachování dosavadního právního stavu, tedy vyloučení subsidiarity občanského zákoníku; pro právní úpravu prekluze však nezměněné znění ustanovení § 330 ZP představuje zásadní změnu v důsledku novelizovaného znění § 654 OZ. Z doplněného odstavce § 654 OZ vyplývá, že celá řada skutkových podstat zakládajících stavení běhu promlčecích lhůt platí nyní obdobně i pro běh lhůt nejenom v občanskoprávních vztazích, ale vztazích pracovněprávních, a to nejen pro případ promlčení, ale i pro pracovněprávní případy prekluze. Pro pracovněprávní vztahy rovněž platí ustanovení o tom, že běh lhůty po odpadnutí překážky jejího běhu neskončí dříve než šest měsíců ode dne, kdy začala znovu běžet.

3.4 V čem tedy spočívají základní problémy aplikace daného ustanovení. Podle našeho názoru jde zejména o důsledky § 652 OZ, z něhož vyplývá, že běh prekluzivní lhůty se nejenom zastaví na dobu trvání příslušné překážky vyplývající z občanského zákoníku (a ta sama může výrazně překračovat zákonnou délku prekluzivní lhůty), ale navíc neskončí dříve, než za šest měsíců ode dne, kdy začala znovu běžet. Tato úprava znamená několikanásobné prodloužení původní lhůty a zásadním způsobem ohrožuje právní jistotu zaměstnance i zaměstnavatele a v podstatě znamená podstatnou změnu přístupu ke skončení pracovního poměru; pro pracovněprávní

⁴² Nález Ústavního soudu publikovaný ve Sbírce zákonů č. 116/2008 Sb., částka 37/2008.

⁴³ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2016, sp. zn. 21 Cdo 5088/2015.

⁴⁴ V otázce, zda lze institut stavení promlčecí lhůty, upravený v § 112 až 114 OZ/64, použít i pro běh prekluzivních lhůt, došel Nejvyšší soud k závěru, že taková analogie není možná; své rozhodnutí zdůvodnil, že problematika podstaty promlčení je zcela rozdílná od podstaty prekluze a ustanovení upravující promlčení nelze aplikovat na prekluzi, pokud to zákon výslovně nestanoví.

vztahy je zcela nevhodná. Jejím původním účelem bylo pojistit ochranu v rámci promlčení občanskoprávních, tj. majetkových vztahů, kdy samotná délka promlčecí doby je mnohonásobně vyšší. Její aplikace na prekluzi v otázce zániku pracovního poměru však dopadá na zcela odlišnou situaci; prekluze v těchto případech nechrání majetková práva, ale má zajistit funkčnost pracovních vztahů, jistotu, zda pracovní poměr trvá či nikoliv a vytvořit předpoklady, aby řádně probíhal pracovní proces, nikoliv aby se prodlžovalo ad absurdum konečné rozhodnutí o trvání či zániku pracovního poměru.⁴⁵

Dalším problémovým okruhem je určení, které skutkové podstaty vyvolávající během prekluzivní lhůty jsou v pracovněprávních vztazích použitelné. V odborné literatuře byla publikována různá stanoviska, upozorňují na problémovost některých případů, například problémovost § 651 OZ (překážka spočívá ve vyšší moci, která věřiteli v posledních šesti měsících promlčecí lhůty znemožňovala právo uplatnit) nebo problémovost § 647 OZ (uzavřená dohoda věřitele a dlužníka o mimosoudním jednání), která při aplikaci na pracovní právo umožňuje i zneužití situace.⁴⁶

⁴⁵ Srov. například MORÁVEK, J. K. prodloužení lhůty pro žalobu na určení neplatnosti skončení pracovního poměru. *Právní rozhledy*, 2014, č. 18, kde v rámci kritického rozboru problematiky navrhuje prodloužení o zákonnou délku prekluzivní lhůty, tj. o dva měsíce.

⁴⁶ K § 647 OZ viz RANDLOVÁ, N., HOŘEJŠÍ, L. Zamyšlení se nad problematikou stavení prekluze v novém občanském zákoníku. *Práce a mzda*, č. 11/2013.

Stav nejistoty se promítl i v rozhodování Nejvyššího soudu. V rozhodnutí 21 Cdo 343/2018 rozsáhle zdůvodnil, že závěry Nejvyššího soudu v rozhodnutí 21 Cdo 5088/2015 shrnující dlouhodobou konstantní judikaturu od 1. 1. 2014 již neobstojí a vzhledem k § 645 odst. 2 OZ zrušil i rozhodnutí nižších soudů, které rozhodovaly v souladu s původní judikaturou.

Ve věci samé však nerozhodoval; v daném případě se jednalo o žalobu na neplatné rozvázání pracovního poměru podanou se skoro dvouletým zpožděním, která byla zdůvodňována pracovní neschopností; soudům nižšího stupně bylo uloženo, aby přezkoumaly tvrzení žalobkyně, co jí bránilo v podání žaloby, a konkrétní důvody, které žalobkyni bránily v podání žaloby.

Bez ohledu na závěr, jaký v tomto případě soudy učiní, vzniká nesporně v pracovním právu značný rozpor: skončení pracovního poměru z důvodu porušení povinností z pracovního poměru jsou použitelné pouze v krátké prekluzivní lhůtě (§ 58 ZP) a na takové skončení pracovního poměru se nevztahuje ochranná doba z důvodu dočasné pracovní neschopnosti, avšak tatáž okolnost by umožnila mnohonásobné prodloužení prekluzivní lhůty pro podání žaloby.

Závěr

Závěrem lze konstatovat, že ani subsidiarita občanského zákoníku nevyřešila všechny otázky, které s otázkou času a jeho běhu v pracovním právu souvisí. Naopak vznikly otázky nové, často velmi závažné. V tomto článku jsme se pokusili na některé z nich poukázat. Poukázali jsme i na instituty, které i za nové úpravy jsou stále aplikovatelné.

Odpovědnost právnických osob za trestné činy vs. přestupky – (ne)zjištění fyzické osoby jednající za právnickou osobu

doc. JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Abstrakt: V roce 2016 došlo k rekodifikaci přestupkového práva, kdy k 1. 7. 2017 nabyl účinnosti nový zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Do tohoto právního předpisu byla včleněna jak problematika odpovědnosti za přestupky fyzických osob, tak odpovědnosti za přestupky právnických osob (podnikajících fyzických osob), ale i procesněprávní úprava. Některá ustanovení tohoto zákona se však jeví jako problematická, konkrétně pokud jde o nestanovení povinnosti správním orgánům při řešení podezření z přestupku právnické osoby zjišťovat konkrétní fyzickou osobu, která jednala za právnickou osobu a která se sama svým jednáním mohla dopustit korespondujícího přestupku.

Abstract: In 2016, there was a recodification of an offence law, when the new act of offences and proceedings took effect on the 1st July 2017. The issue of liability of natural persons for offences as well as of legal persons (natural persons doing business) but also procedural regulation were incorporated into this legal regulation. However, some of provisions of this act appear to be problematic, specifically as regards not providing of an obligation for administrative authorities to resolve a suspected offence of legal person, to identify a specific natural person, who presented the legal person and who itself, by its action, could commit a corresponding offence.

Klíčová slova: právnická osoba, fyzická osoba, přestupek, zásada legality, zásada oficiality

Keywords: legal person, natural person, offence, principle of legality, principle of officiality

Úvod

V roce 2016 došlo k rekodifikaci přestupkového práva, kdy k 1. 7. 2017 nabyl účinnosti nový zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Do tohoto právního předpisu byla včleněna jak problematika odpovědnosti za přestupky fyzických osob, tak odpovědnosti za přestupky právnických osob (podnikajících fyzických osob), ale i procesněprávní úprava. Některá ustanovení tohoto zákona se však jeví jako problematická, konkrétně pokud jde o nestanovení povinnosti správním orgánům při řešení podezření z přestupku právnické osoby zjišťovat konkrétní fyzickou osobu, která jednala za právnickou osobu a která se sama svým jednáním mohla dopustit korespondujícího přestupku. Smyslem tohoto příspěvku je na základě analýzy dostupných zdrojů se zamyslet blíže nad tímto problémem a vyřknout názory na jeho případné řešení.

Odpovědnost právnických osob za trestné činy vs. přestupky – obecný vhled

S účinností od 1. července 2017 nabyl účinnosti zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZOP“),

a to z důvodů stručně shrnutých v důvodové zprávě¹. Stávající právní úprava základů odpovědnosti za přestupek a řízení o přestupcích obsažená v zákoně č. 200/1990 Sb. je zastaralá, řízení o přestupcích není upraveno dostatečně. Ani právní úprava správněprávní odpovědnosti právnických osob není dostatečná, a to jak z hmotněprávního, tak z procesněprávního hlediska. Zákon č. 200/1990 Sb. taktéž nereflktuje vývoj právní úpravy v navazujících nebo souvisejících právních předpisech (a to především v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim a trestním zákoníku) a zejména se nevztahuje na správněprávní odpovědnost právnických osob. Reakcí na výše popsané problémy bylo přijetí ZOP, jenž zajišťuje jednotnou a komplexní právní úpravu základů správněprávní odpovědnosti fyzických, právnických a podnikajících fyzických osob doplňující jejich trestní odpovědnost spolu s právní úpravou specifického řízení k uplatnění správněprávní odpovědnosti. Nová úprava odpovědnosti právnických osob za přestupky se do jisté míry inspirovala logikou trestněprávní odpovědnosti právnické osoby. Je založena na fikční teorii právnické osoby, která sama nejedná, ale k jejíž tíži mohou jít (přestupkovou

¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich.

odpovědnost mohou zakládat) fyzické osoby, které za ni nebo v její prospěch jednají. Zákon tedy v duchu trestněprávní odpovědnosti právnických osob konstruuje přičitatelnost jednání určitých fyzických osob osobě právnické.

Protože se přestupková odpovědnost právnických osob inspirovala odpovědností trestněprávní, je důležité se podívat nejprve na ni. Trestněprávní odpovědnost za trestné činy je postavena na tzv. přičitatelnosti, a to přičitatelnosti za jednání a přičitatelnosti za zavinění. O co jde? Vzhledem k tomu, že všechny trestné činy, ať již spáchané fyzickými osobami nebo právnickými osobami, musí být spáchány zaviněně a právnická osoba nemá vlastní vůli, tedy zaviněně jednat nebude, tak toto zavinění je přičitatelné od fyzických osob, které za právnickou osobu jednají.

Pokud jde o odpovědnost právnických osob za přestupky, tak zde je situace zcela jiná. U přestupků oproti trestným činům totiž rozeznáváme přestupky, které mohou být spáchány pouze fyzickými osobami nebo pouze právnickými osobami (podnikajícími fyzickými osobami) nebo jak fyzickými, tak právnickými osobami (podnikajícími fyzickými osobami). Ovšem pouze u fyzických osob se vyžaduje zavinění, u právnických osob (podnikajících fyzických osob) se toto nepožaduje, jedná se u nich o objektivní odpovědnost. V tomto případě, oproti odpovědnosti právnických osob za trestné činy, se nemusí zavinění právnické osoby odvozovat (přičítat) od zavinění fyzické osoby, která porušila právní povinnost uloženou právnické osobě, a to při činnosti právnické osoby, v přímé souvislosti s činností právnické osoby nebo ku prospěchu právnické osoby nebo v jejím zájmu. Právnické osobě odpovědné za přestupek se bude „pouze“ přičítat jednání fyzické osoby, která za ni jednala. Můžeme shrnout, že na rozdíl od odpovědnosti fyzické osoby za přestupek, jako odpovědnosti za zaviněné protiprávní jednání individuální konkrétní fyzické osoby, není třeba právnické osobě, která odpovídá za přestupek, přičítat zavinění za ni jednající fyzické osoby, neboť u přestupku právnických osob, na rozdíl od odpovědnosti právnických osob za trestné činy, se zavinění nevyžaduje, tedy nepřičítá. Zavinění není obligatorním znakem skutkové podstaty přestupku právnické osoby, je jím pouze u přestupku osoby fyzické.

Souběžná odpovědnost

Podle § 20 odst. 7 ZOP odpovědností právnické osoby za přestupek není dotčena odpovědnost za přestupek fyzických osob uvedených v odstavcích 1 a 2 a odpovědností za přestupek těchto fyzických osob není dotčena odpovědnost právnické osoby za přestupek. Obdobně je tomu i u trestní odpovědnosti, kde se v § 9 odst. 3 ZTO-PO uvádí, že trestní odpovědností právnické osoby není dotčena trestní odpovědnost fyzických osob uvedených v § 8 odst. 1 a trestní odpovědností těchto fyzických osob není dotčena trestní odpovědnost právnické osoby. Byl-li trestný čin spáchán společným jednáním více osob,

z nichž alespoň jedna je osoba právnická, odpovídá každá z nich, jako by trestný čin spáchala sama.

Důvodová zpráva² k ZOP k tomuto uvádí, že odpovědnost právnické osoby za přestupek nebude vylučovat, aby byla za přestupek odpovědná také fyzická osoba, která za osobu právnickou jednala, půjde-li o totéž protiprávní jednání. Ani jedna z odpovědností není považována za primární, neboť se jedná o možnost souběžného postihu fyzické i právnické osoby, shoduje-li se jejich protiprávní jednání. Správní orgány by se proto **neměly spokojit** pouze s postihem právnické osoby, ale měly by zkoumat rovněž to, zda fyzická osoba, jež za právnickou osobu jednala, a tím naplnila znaky skutkové podstaty přestupku právnické osoby, nenaplnila shodným protiprávním jednáním též znaky skutkové podstaty přestupku fyzické osoby, a pokud ano, pak ji odpovídajícím způsobem potrestat. Vychází se z obdobného principu užitého v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. K principu, podle něhož trestní, respektive správněprávní odpovědnost právnické osoby nebrání uplatnění trestní, respektive správněprávní odpovědnosti fyzické osoby, se vyjádřil také prof. Šámal ve svém článku nazvaném „K trestněprávní odpovědnosti právnických osob“, uveřejněném v Bulletinu advokacie č. 11, ze dne 18. listopadu 2011. Ten uvádí, že trestní odpovědnost právnických osob se zásadně uplatňuje kumulativně s trestní odpovědností osob fyzických, neboť jen tak lze dosáhnout účinného a vyváženého postihu všech odpovědných subjektů ve vzájemných souvislostech a vztazích a náležité ochrany společnosti před oběma těmito kategoriemi pachatelů trestných činů. Tuto argumentaci lze analogicky využít i pro správněprávní odpovědnost. Tato „souběžná“ odpovědnost však nemůže být zároveň spolupachatelstvím, neboť zde absentuje společný úmysl a společné jednání fyzické a právnické osoby vedoucí ke stejnému cíli, což jsou esenciální znaky spolupachatelství.

Mates³ k tomuto uvádí, že podle § 6 zákona o přestupcích z roku 1990 platilo, že za porušení povinnosti, která byla uložena právnické osobě, odpovídal za přestupek ten, kdo za ni jednal či měl jednat, a šlo-li o jednání na příkaz, ten, kdo takový příkaz k jednání dal. Z toho bylo dovozováno, že tím není dotčena i současná, souběžná odpovědnost právnické osoby, za niž jednali, což nevyklučovala ani judikatura; jiní autoři naopak zastávali stanovisko, že by postih přicházel v úvahu pouze tam, kde zvláštní zákon neobsahuje skutkovou podstatu správního deliktu právnické osoby, a jestliže existuje, pak má být postihována jen právnická osoba, a nikoli souběžně jednající osoba fyzická. V praxi bylo toto ustanovení aplikováno jen sporadicky, nejspíše i proto, že správní orgány se nechtěly zabývat složitým zjišťováním odpovědnosti konkrétní fyzické osoby a spokojily se s postihem osoby

² DZ 250/2016.

³ MATES, P. Nad některými otázkami odpovědnosti právnických osob v zákoně o odpovědnosti za přestupky. *Trestněprávní revue*, 2018, č. 2, s. 27.

právnícké. Při výkladu nové právní úpravy bude možné vycházet z doktríny i judikatury trestního práva, které zdůrazňují, že se tu jedná o souběžnou a nezávislou odpovědnost dvou subjektů a nejde o spolupachatelství, vzhledem k tomu, že chybí jeho esenciální znak, jímž je společné jednání. Porušena není ani zásada ne bis in idem, protože, třeba i za stejný přestupek, jsou postihovány odlišné subjekty. S ohledem na to budou také podmínky vzniku odpovědnosti u každého z nich posuzovány samostatně, nezávisle, zejména bude třeba fyzické osobě prokazovat zavinění.

Můžeme shrnout, a to jak pro trestní odpovědnost, tak přestupkovou, že fyzická osoba, která jednala za právnickou osobu, jejíž jednání se této právnické osobě přičítá, tak se ve vztahu právnické a fyzické osoby nejedná o spolupachatelství, ale souběžné pachatelství, což umožňuje vést i samostatné trestní (přestupkové) řízení pro odpovědnost právnické osoby a samostatné pro odpovědnost fyzické osoby. Tato skutečnost je důležitá pro další část tohoto článku.

(Ne) zjištění fyzické osoby jednající za právnickou osobu

Podle § 20 odst. 6 ZOP odpovědnost právnické osoby za přestupek není podmíněna zjištěním konkrétní fyzické osoby, která se považuje za osobu, jejíž jednání je přičitatelné právnické osobě. Správní orgán **není povinen zjišťovat konkrétní fyzickou osobu**, která se za účelem posuzování odpovědnosti právnické osoby za přestupek považuje za osobu, jejíž jednání je přičitatelné právnické osobě, **zejména tehdy, je-li ze zjištěných skutečností zřejmé, že k jednání zakládajícímu odpovědnost právnické osoby za přestupek došlo při činnosti právnické osoby**.

U trestněprávní odpovědnosti právnických osob je úprava strožší, když podle ustanovení § 8 odst. 3 ZTOPO trestní odpovědnosti právnické osoby **nebrání, nepodaří-li se zjistit**, která konkrétní fyzická osoba jednala za právnickou osobu.

Podle důvodové zprávy⁴ k ZOP vzniku odpovědnosti právnické osoby nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala protiprávně, byť pro vyvození správněprávní odpovědnosti konkrétní právnické osoby musí být samozřejmě zjištěno, že k takovému jednání konkrétně neztotožněné osoby skutečně došlo (například je jisté, že se ho dopustil člen statutárního orgánu nebo zaměstnanec právnické osoby, ale nepodařilo se bez důvodných pochybností zjistit, která z možných osob za právnickou osobu konkrétně jednala). Zvláště je pak zdůrazněno, že správní orgán nemusí zjišťovat konkrétní fyzickou osobu, která za právnickou osobu jednala a tím založila odpovědnost za přestupek, jestliže je zjevné, že „jednala“ právnická osoba. Například podle § 24 odst. 7 písm. p) zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele,

se prodávající dopustí správního deliktu tím, že nevyznačí v dokladu o zakoupení výrobku v případě prodeje s následnou dodávkou místo určení a datum dodávky. Jestliže je takový doklad zajištěn, není rozhodné, který konkrétní zaměstnanec nevyznačil místo určení a datum dodávky, neboť je zjevné, že za to nese odpovědnost právnická osoba, která doklad vydala (jejímž jménem byl doklad vydán).

Brim⁵ k dané problematice uvádí, že nová zákonná úprava přičitatelnosti přestupků napodobuje trestněprávní vzor též zakotvením pravidla, dle něhož odpovědnost právnické osoby za přestupek není podmíněna zjištěním konkrétní fyzické osoby, která se považuje za osobu, jejíž jednání je přičitatelné právnické osobě. Tímto krokem, usnadňujícím (nazíráno pragmaticky) důkazní situaci správních orgánů při postihování právnických osob, je překonána starší judikatura, dle níž v případě odpovědnosti právnické osoby za jednání fyzické osoby naplňující znaky správního deliktu muselo být mimo jakoukoli pochybnost prokázáno, která osoba a v jakém rozsahu se předmětného jednání fakticky dopustila, tj. musela být provedena „nezaměnitelná identifikace osoby“, jejíž jednání mělo být právnické osobě přičteno. Tato judikaturní linie byla ovšem již před účinností ZOP relativizována rozsudkem NSS z 25. 1. 2017, č. j. 6 As 131/2016-25, přiznané inspirace odst. 3 ZTOPO dovedl § 8, že je-li bezpečně zjištěno spáchání deliktního jednání některou z osob, jejichž úkony se přičítají právnické osobě, není třeba určit, která konkrétní osoba předmětný čin uskutečnila. Nový kodex správního trestání i výklad dosavadní právní úpravy prosadivší se na sklonku její účinnosti tak v tomto ohledu sledují stejný směr.

Problematikou (ne)potřeby zjišťování konkrétní fyzické osoby, která jednala za právnickou osobu, se také zabývají Kučerová a Horzinková⁶, když uvádí, že k přičitatelnosti jednání fyzické osoby právnické osobě v rámci její správněprávní odpovědnosti se vyjadřovala soudní judikatura, když uvedla: „V případě odpovědnosti právnické osoby za jednání osoby fyzické musí být prokázáno, kdo a v jakém rozsahu se předmětného jednání dopustil (nezaměnitelná identifikace osoby a jednání) a zda je toto jednání právnické osobě přičitatelné, a to vzhledem k jejímu vztahu k fyzické osobě“ (NSS 7 As 24/2015), nebo: „Identifikace konkrétní jednající osoby může mít význam pro právnickou osobu nebo podnikající fyzickou osobu z hlediska případné odpovědnosti jednající osoby vůči tomu, kdo za dané jednání odpovídá, a to například z hlediska pracovněprávních předpisů. Pokud však správní orgán dospěje k závěru, že dostatečně zjistil skutkový stav a jednání osoby, která provedla ořez stromů v areálu základní školy, je na základě dostatečně zjištěného skut-

⁵ BRIM, L. Přičitatelnost přestupků právnickým osobám (se zřetelem k právu trestnímu). *Soudní rozhledy*, 2018, č. 11–12, s. 353.

⁶ KUČEROVÁ, H., HORZINKOVÁ, E. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich; Zákon o některých přestupcích*. 1. vydání. 2017, Praha: Leges, s. 157–175.

⁴ DZ 250/2016.

kového stavu přičitatelné podnikající fyzické osobě, není nezbytné, aby bylo najisto postaveno, kdo byl tou konkrétní osobou, která „držela pilu“. Taková povinnost by vylučovala objektivní odpovědnost za spáchaný správní delikt například v případech, kdy by bylo zřejmé, že jednala osoba v zaměstnaneckém poměru k právnické nebo podnikající fyzické osobě, nebylo by však dalším zjišťováním skutkového stavu možné identifikovat, který zaměstnanec konkrétně jednal“ (NSS 6 As 131/2016).

Uvedenými skutečnostmi se zabýval i Kuhn⁷, když uvádí, že zjištění konkrétní jednatelky fyzické osoby, která se považuje za osobu, jejíž jednání je přičitatelné právnické osobě, by však bylo v mnoha případech překážkou potrestání právnické osoby. V mnoha rutinních případech je totiž zjevné, že přestupek spáchala při své činnosti právnická osoba, konkrétního člověka se však nikdy nepodaří dohledat. Typicky tomu bude v různých environmentálních přestupcích, jako jsou úniky látek z továrny ohrožující životní prostředí, kdy se často nepodaří dohledat konkrétní osobu, která látku vypustila. Jiným typickým příkladem bude kauza, kdy prodejna nevydává účtenku zákazníkovi, nebo v restauraci personál podá alkohol osobě mladší 18 let – v obou případech není rozhodující, který zaměstnanec konkrétně povinnost vydat účtenku nebo zákaz prodat alkohol nesplnil, nepochybné totiž bude, že se přestupek stal při činnosti právnické osoby (případně podnikající fyzické osoby). Zákon proto dále upřesňuje, že odpovědnost právnické osoby (případně podnikající fyzické osoby) za přestupek není podmíněna zjištěním konkrétní fyzické osoby zejména tehdy, je-li ze zjištěných skutečností zřejmé, že k jednání zakládajícímu odpovědnost právnické osoby za přestupek došlo při činnosti právnické osoby (§ 20 odst. 6 ZOP). Zákon je tu navenek restriktivnější než srovnatelné ustanovení zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, které jen laconicky stanoví, že trestní odpovědnosti právnické osoby nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v zákoně (§ 8 odst. 3 ZTOPO).

Diskuse

Nejprve porovnejme ustanovení týkající se (ne)povinnosti zjistit fyzickou osobu, jejíž jednání je přičitatelné právnické osobě u přestupkové odpovědnosti a trestní odpovědnosti. Na první pohled je zřejmé, že řešení u přestupků je více konkretizované oproti řešení trestněprávní odpovědnosti. Nemohu se však ztotožnit s Kühnem, který uvádí, citují: „*Zákon (miněno ZOP) je tu navenek restriktivnější než srovnatelné ustanovení zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, které jen laconicky stanoví, že trestní odpovědnosti právnické osoby nebrání, nepodaří-li se zjistit, která*

konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v zákoně (§ 8 odst. 3 ZTOPO).“ Naopak ZTOPO je co do rozsahu omezující, protože z něj vyplývá povinnost, aby orgány činné v trestním řízení konaly úkony směřující ke zjištění fyzické osoby, což jednoznačně vyplývá z ustanovení „... **nepodaří-li se zjistit...**“. Tedy orgány činné v trestním řízení mají povinnost tuto fyzickou osobu zjišťovat za všech okolností, a teprve, když se toto nepodaří, tak na její zjištění rezignují. Naproti tomu ustanovení týkající se fyzické osoby u podezření z páčání přestupků je výslovně stanoveno: „**Správní orgán není povinen zjišťovat konkrétní fyzickou osobu, která se za účelem posuzování odpovědnosti právnické osoby za přestupek považuje za osobu, jejíž jednání je přičitatelné právnické osobě, zejména tehdy, je-li ze zjištěných skutečností zřejmé, že k jednání zakládajícímu odpovědnost právnické osoby za přestupek došlo při činnosti právnické osoby.**“

Prísnejší kritéria pro řešení věci v rámci trestního práva, tedy povinnost aktivně zjišťovat fyzickou osobu, jež jednala za právnickou osobu, jsou jistě pochopitelná. Zprv proto, neboť pokud je trestný čin spáchaný právnickou osobou, tak je vždy také spáchaný fyzickou osobou, která za právnickou osobu jednala. To vyplývá z ustanovení § 7 ZTOPO, neboť zde je negativně vymezeno, které trestné činy nemůže spáchat právnická osoba, ale všechny, bez jakéhokoliv omezení, může spáchat osoba fyzická. V případě, že by orgány činné v trestním řízení rezignovaly na zjištění těchto fyzických osob, tak v každé kauze řešení odpovědnosti právnické osoby za trestný čin by nebyl potrestán pachatel fyzická osoba, která za právnickou osobu jednala, a to by jistě snižovalo účinnost trestního řízení a bylo by to proti základním zásadám trestního řízení, jimiž jsou orgány činné v trestním řízení vázány. Z druhé by nebyla plněna preventivní funkce trestního řízení a dosaženo účelu trestního řádu, kdy v § 1 odst. 1 TŘ se uvádí, že účelem trestního řádu je upravit postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni. Řízení přitom musí působit k upevňování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti. Zatřetí by nebyly naplněny základní zásady trestního řízení, především zásady oficiality a legality, které jsou alfou a omegou trestního řízení. Tak například § 2 odst. 3 TŘ stanoví, že státní zástupce je povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak (zásada legality) nebo odst. 4, kde je stanoveno, že jestliže tento zákon nestanoví něco jiného, postupují orgány činné v trestním řízení z úřední povinnosti (zásada oficiality). Tyto zásady se dále prolínají celým trestním řádem, například podle ustanovení § 158 odst. 1 je policejní orgán povinen na základě vlastních poznatků, trestních oznámení i podnětů jiných osob a orgánů, na jejichž podkladě lze učinit závěr o podezření ze spáchaní trestného činu, učinit všechna

⁷ KÜHN, Z. Nový přestupkový zákon, odpovědnost právnických osob a problematika dvojího trestání téhož deliktu. *Právní rozhledy*, 2018, č. 3, s. 77.

potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřující ke zjištění jeho pachatele atd. Celé trestní řízení, jak bylo již zmíněno, je postaveno na těchto zásadách a nic na tom nemění skutečnost, že v posledních letech dochází k jistému posilování zásady oportunity. Ovšem zásada oportunity je uplatňována pouze v případech, kdy je známá osoba pachatele (podezřelý, obviněný), tedy tato musí být zjištěna, a potom je možné uplatnit zásadu oportunity, například věc odložit dle § 159a odst. 4 TŘ nebo zastavit dle § 172 odst. 2 písm. c) TŘ, jestliže vzhledem k významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který byl dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, a vzhledem k chování obviněného po spáchání činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo.

V řízení v trestních věcech můžeme shrnout, že v žádném případě nemohou orgány činné v trestním řízení na zjišťování fyzické osoby, která jednala za právnickou osobu, která je řešena pro podezření z trestného činu, rezignovat, nebo se sami rozhodovat, zda úkony, které by měly vést ke zjištění této fyzické osoby, budou provádět, nebo ne. Zvolené řešení obsažené v § 8 odst. 3 ZOTOP je nanejvýš logické, protože v případě, že se za využití ustanovení § 158 odst. 3 TŘ, tedy, že policejní orgán v případě podezření ze spáchání trestného činu je povinen zahájit úkony trestního řízení k objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, se nepodaří zjistit fyzickou osobu podezřelou ze spáchání trestného činu, která jednala za právnickou osobu, která je pro podezření z trestného činu řešena, tak státní zástupce nebo policejní orgán věc dle § 159a odst. 5 TŘ odloží, neboť se nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání (§ 160). Pominou-li důvody odložení, trestní stíhání zahájí. Z věty „*Pominou-li důvody odložení, trestní stíhání zahájí.*“ lze dovodit, že odložením věci z důvodu nezjištění pachatele věc nekončí, ale průběžně se policejní orgány k případu vrací a činí nezbytná šetření, aby byl pachatel (fyzická osoba podezřelá ze spáchání trestného činu, která jednala za právnickou osobu, jež je řešena pro trestný čin) zjištěn. Domnívám se, že úprava trestněprávní je správně nastavena.

Pokud jde o úpravu týkající se oblasti přestupkového práva, tak zde vyvstávají jisté pochybnosti o její vhodnosti. Ustanovení § 20 odst. 6 ZOP je obsáhlejší (rádoby preciznější), ale daleko „mírnější“ než je tomu v trestních věcech. Toto lze dovodit z ustanovení věty druhé, tedy, „*že správní orgán není povinen zjišťovat konkrétní fyzickou osobu, která se za účelem posuzování odpovědnosti právnické osoby za přestupek považuje za osobu, jejíž jednání je přičitatelné právnické osobě, zejména tehdy, je-li ze zjištěných skutečností zřejmé, že k jednání zakládajícímu odpovědnost právnické osoby za přestupek došlo při činnosti právnické osoby*“. Tedy je-li ze zjištěných skutečností zřejmé, že k jednání zakládajícímu odpovědnost právnické osoby za přestupek došlo při čin-

nosti právnické osoby, tak správní orgán není povinen zjišťovat konkrétní fyzickou osobu, jejíž jednání je právnické osobě přičitatelné. Navíc to může být i v jiných případech, protože je zde uvedena formulace „zejména“. Zde zákonodárce rezignuje na nutnost postihnout všechny přestupky fyzických osob jednajících za právnické osoby, které by tím, že jednají za právnickou osobu, samy spáchaly korespondující přestupek fyzických osob. Touto formulací je významně oslabena zásada oficiality a legality.

Dá se pochopit, že povinnost zjišťovat fyzickou osobu podezřelou ze spáchání přestupku, která jednala za právnickou osobu, která je řešena za přestupek, bude jistě mírnější, ale současný stav je dle mého názoru nevyvážený. Jisté mírnější požadavky jsou pochopitelné z několika důvodů. Zaprvé, přestupky jsou protiprávní jednání, která mají nižší míru škodlivosti a veřejnost jim nevěnuje takovou pozornost jako trestným činům. Zadruhé půjde o daleko méně přestupků fyzických osob, které jednaly za právnické osoby v poměru k právnickým osobám, neboť u fyzických osob se bude jednat pouze o stejné skutkové podstaty přestupků, které může spáchat právnická osoba a současně fyzická osoba, u této samozřejmě, pokud je zavinila. Většina přestupků právnických osob nekoresponduje se skutkovou podstatou přestupků spáchaných fyzickými osobami. Zatřetí orgány, které přestupky řeší, nejsou ve většině případů nadány takovými personálními, technickými a dalšími možnostmi zjišťovat pachatele přestupků, jako orgány činné v trestním řízení, řešící objasňování trestných činů. Tedy naděje na zjištění fyzické osoby přestupce bude v přestupkovém řízení jistě nižší než v trestním.

Na druhou stranu, stále musíme mít na paměti, že přestupkové (správní) řízení je postaveno, tak jako trestní řízení, na zásadách oficiality a legality. To vyplývá z mnoha ustanovení ZOP a subsidiárně i ze zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen SŘ). Například podle § 73 a § 74 odst. 1 ZOP má-li orgán Policie České republiky nebo Vojenské policie (dále jen „orgán policie“) důvodné podezření, že byl spáchán přestupek, učiní nezbytná šetření ke zjištění osoby podezřelé ze spáchání přestupku a k zajištění důkazních prostředků nezbytných pro pozdější dokazování před správním orgánem, nasvědčují-li okolnosti tomu, že byl spáchán přestupek. Pokud se mu však nepodaří podezřelého z přestupku zjistit, tak dle § 74 odst. 3 písm. b) ZOP věc odloží, není-li dáno podezření z přestupku nebo nelze-li přestupek projednat, anebo nezjistí-li do 30 dnů ode dne, kdy se o přestupku dozvěděl, skutečnosti odůvodňující podezření, že jej spáchala určitá osoba; pominou-li důvody odložení, věc oznámí, není-li namísto věc vyřídit jinak. I zde, jako u trestních věcí, je stanoveno, že by se měl orgán policie k případu vracet a pokoušet se zjistit přestupce, což vyplývá z věty „*pominou-li důvody odložení, věc oznámí...*“. Zásada oficiality je také vyjádřena v ustanovení § 78 odst. 1 ZOP, kde se uvádí: „(1) Správní orgán zahájí řízení o každém přestupku, který zjistí, a postupuje v řízení z moci úřední.“

Ustanovení § 20 odst. 6 ZOP však jde proti těmto zásadám v tom smyslu, že dává možnost správnímu orgánu za stanovených podmínek (velmi mírně nastavených) nezjišťovat fyzickou osobu, která tím, že jednala za právnickou osobu, která spáchala sama přestupek, se mohla dopustit korespondujícího přestupku fyzické osoby.

Závěr – návrhy de lege ferenda

Provedenou analýzou dostupné literatury a samotných právních předpisů a za využití komparace trestněprávních a administrativněprávních ustanovení týkajících se zjišťování či nezjišťování fyzické osoby, jejíž protiprávní jednání je přičitatelné právnické osobě, která je řešena pro podezření z trestného činu či přestupku, autor příspěvku dospívá k závěru, že úprava obsažená v ustanovení § 20 odst. 6 ZOP je nevhodná, protože umožňuje správním orgánům se rozhodnout, zda fyzickou osobu budou zjišťovat či ne a jde tak proti zásadám přestupkového práva. Konkrétně ustanovení: „*Správní orgán není povinen zjišťovat konkrétní fyzickou osobu ... **zejména tehdy, je-li ze zjištěných skutečností zřejmé, že k jednání zakládajícímu odpovědnost právnické osoby za přestupek došlo při činnosti právnické osoby***“, nepovažuji za velmi šťastné. V této souvislosti můžeme říci, že pokud správní orgán zjistí, že k přestupku právnické osoby došlo při její činnosti, tak není třeba již fyzickou osobu zjišťovat. Skutečností je, jak již bylo výše zmíněno, že zjištění této fyzické osoby může být při možnostech správních orgánů značně složité, ale takto explicitně ustoupit z pozic oficiality a legality, na kterých je postaveno administrativní právo, je zarážející. Na tomto místě nemůže obstát ani návrh Brima⁸, který nevhodnou právní úpravu chce řešit pomocí interpretace, když uvádí, že pakliže by dané

ustanovení bylo chápáno coby norma dovolující správním orgánům zůstat nečinnými stran zjištění přestupku fyzické osoby, byla-li již ve vazbě za tentýž skutkový děj potrestána osoba právnická, jednalo by se vskutku o nedůvodné a iracionální popření zásady legality, vyjádřené v § 78 odst. 1 ZOP. Je proto nutné § 20 odst. 6 ZOP vykládat výhradně jako nástroj připouštějící postižení právnické osoby tam, kde přes veškerou snahu důkazní nouze neumožňuje určit konkrétní fyzickou osobu, která fakticky realizovala protiprávní čin (ačkoli je zřejmé, že se jej dopustila některá z okruhu osob, jejichž jednání je právnické osobě přičitatelné).

Toto řešení mi však připadá poněkud nerealistické, když si uvědomím, jakou aktivitou „naši úředníci“ oplyvají. Proto navrhuji de lege ferenda upravit ustanovení § 20 odst. 6 druhá věta ZOP do následujícího znění: „*Pokud to z objektivních důvodů není možné, není správní orgán povinen dále zjišťovat konkrétní fyzickou osobu, která se za účelem posuzování odpovědnosti právnické osoby za přestupek považuje za osobu, jejíž jednání je přičitatelné právnické osobě, a to tehdy, je-li ze zjištěných skutečností zřejmé, že k jednání zakládajícímu odpovědnost právnické osoby za přestupek došlo při činnosti právnické osoby*“. Toto vyjádření v sobě zahrnuje vedle zjišťování právnické osoby podezřelé z přestupku současně také povinnost zjišťovat fyzickou osobu, která jednala za právnickou osobu a pouze pokud to z objektivních důvodů není možné, tak na zjišťování fyzické osoby rezignovat. Tyto objektivní důvody, pro které nelze fyzickou osobu zjistit, by musel správní orgán prokázat. Dále vypuštěním slova „zejména“ by se zúžil manévrovací prostor pro správní orgán, aby si sám určoval, v jakých ostatních případech bude či nebude činný. To však neznamená, že pokud by se fyzická osoba, která jednala za právnickou osobu, nezjistila, že by to nějak ovlivnilo odpovědnost právnické osoby.

⁸ BRIM, L. Přičitatelnost přestupků právnickým osobám (se zřetelem k právu trestnímu). *Soudní rozhledy*, 2018, č. 11–12, s. 353.

Judikatura prvorepublikového Nejvyššího správního soudu týkající se neoprávněného užívání šlechtických jmen a titulů a deliktů obdobných

doc. JUDr. Marek Starý, Ph.D.

Právnická fakulta Univerzity Karlovy

Abstrakt: Mezi první právní předpisy, přijaté 14. listopadu 1918 nově vytvořeným revolučním Národním shromážděním, se řadí zákon č. 61/1918 Sb., jímž zrušují se šlechtictví, řády a tituly. Původně měl mít symbolický a slavnostní charakter a neobsahoval proto sankce, ty však byly doplněny již zanedlouho, v roce 1920 (zákonem č. 243). Přestupky neoprávněného užívání šlechtictví či naznačování bývalého šlechtictví měly být nadále stíhány v českých zemích soudy a na Slovensku správními úřady. Rozsah příslušné delikvence zůstává výzvou pro další bádání, jen pomyslnou špičku ledovce představují případy, které v poslední instanci řešil Nejvyšší správní soud. V příslušném archívním souboru je dochováno sedm jeho rozhodnutí, z nichž se ale pouze tři skutečně týkají uvedených přestupků – v dalších třech byla napadena rozhodnutí správní, odvolávající se na porušení dvorského dekretu z roku 1826, upravujícího legální užívání jmen a možnosti jejich změny. Poslední (avšak chronologicky první) kauza byla svou podstatou kompetenční. Předkládaná studie si klade za cíl rekapitulovat obsah jednotlivých případů, zhodnotit příslušná rozhodnutí a formulovat některé obecnější teze, jež mohou být prověřovány dalším bádáním o těchto otázkách.

Abstract: Among the first legal regulations adopted on 14 November 1918 by the newly formed revolutionary National Assembly was Act No. 61/1918 Coll., whereby nobility, orders and titles were cancelled. As its original character was symbolic and ceremonious, it did not contain any sanctions, however, these were added not long after in 1920 (by Act No. 243). Offences involving the unlawful use of nobility or suggestion of former nobility were to be prosecuted henceforth by courts in the Czech lands and by administrative authorities in Slovakia. The scope of the relevant delinquency remains a challenge for further research, and cases resolved by the Supreme Administrative Court as the court of final instance represent the imaginary tip of the iceberg. Seven of the court's resolutions have been preserved in the relevant archive file, of which only three actually concern the mentioned offences. As regards the remaining three, administrative decisions were contested by referring to the violation of the courtly decree of 1826 laying down the terms for the legal use of names and the possibility of their change. The last (although chronologically the first) case was jurisdictional in its essence. The presented study aims to recapitulate the contents of the individual cases, to evaluate the relevant resolutions and to formulate certain more general theses, which may be verified by further research of these issues.

Klíčová slova: judikatura, Nejvyšší správní soud, přestupek, šlechtictví, tituly

Keywords: case law, Supreme Administrative Court, offence, nobility, titles

Úvodem – k zrušení šlechtictví v roce 1918

Jednou z prvních starostí nově vzniklého československého státu po 28. říjnu 1918 bylo odstranění zbytků šlechtických výsad. Dlužno říci, že šlo především o symbolické gesto, neboť revoluce z roku 1848 velkou část šlechtických prerogativ odstranila společně s poddanstvím. Šlechtické tituly si do 20. století podržely spíše společenský význam (což bylo důvodem, že po jejich nabytí byla i nadále slušná poptávka), stejně tak mohly mít význam v rovině právní, ovšem ve zcela specifických případech. Zde je možno zmínit například možnost držby

lén, fideikomisů a některých dvorských úřadů, církevní a školský patronát, možnost čerpat prostředky z některých nadací, respektive vstoupit do některých ústavů, stejně jako dědičná křesla některých aristokratických rodin v Panské sněmovně Říšské rady.¹

Zatímco ve Vídni vydával císař Karel v první listopadové dekádě poslední nejvyšší rozhodnutí, jimiž byly občanům monarchie (včetně Čechů!) různé stupně

¹ Význam šlechtictví v konstitučním a občanském Rakousku po roce 1848 shrnul zevrubně ŽUPANIČ, J. *Nová šlechta rakouského císařství*. Praha: 2006, s. 227–269.

šlechtictví udíleny,² v Praze probíhaly přípravy předpisu, kterým se měla nová republika s jakýmkoliv pozůstatky šlechtictví rázně vypořádat. Jeho návrh byl předložen revolučnímu Národnímu shromáždění hned na jeho první schůzi dne 14. listopadu 1918.³ Ústavní výbor, jemuž byl návrh přikázán, ho ale poněkud pozměnil, jak plénu vysvětlil 3. prosince jeho zpravodaj, profesor Weyr. Následně došlo bez námitek či jakékoliv jiné diskuze k jeho přijetí ve dvojím čtení.⁴ Dne 11. prosince pak byl zákon, jímž zrušují se šlechtictví, řády a tituly, publikován ve Sbírce zákonů a nařízení státu československého pod číslem 61/1918 Sb.

Ačkoliv bylo kompletní zrušení šlechtictví velmi revolučním počinem, velkého ohlasu se v odborné literatuře nedočkalo – a to ani za první republiky, ani později. Specializovanou studii mu věnoval v roce 1973 v Právněhistorických studiích Ladislav Soukup,⁵ zaměřil se ovšem víceméně jen na jeho přijetí. Další dva drobnější texty se objevily po roce 2000.⁶ Jejich společným jmenovatelem je důraz na normativní aspekt problematiky, tedy text zákona, respektive dalších předpisů, které ho novelizovaly.

Z těchto předpisů je na prvním místě nutno jmenovat zákon č. 243/1920 Sb., kterým se mění zákon o zrušení šlechtictví, řádů a titulů; v něm byly k imperfektním ustanovením původního zákona dodány sankce. Ty pak byly dále zpřísněny zákonem č. 268/1936 Sb., o řádech a titrelech, jímž také byla doplněna nová skutková podstata, jež měla být postihována, totiž „osobování si šlechtictví“ (původně mělo být trestáno pouze úmyslné a veřejné užívání šlechtických atributů a naznačování svého bývalého šlechtictví, jakož i dávání šlechtických titulů prostřednictvím tisku).

Za Protektorátu vydala Eliášova vláda (na základě zmocňovacího zákona z roku 1938) nařízení č. 220/1939 Sb., jímž byla veškerá sankční ustanovení zákona č. 268/1936 Sb. zrušena. Platnosti pozbyl také § 1 odst. 1 původního zákona z roku 1918, avšak pouze v rozsahu, ve kterém se jeho ustanovení týkala zrušení řádů a titulů. O šlechtictví bylo v čl. I. odst. 2 nařízení konstatováno, že jeho právní úprava bude provedena zvláště. K tomu ale již nedošlo ani v průběhu druhé světové války, ani po ní.

Přestože shora citované nařízení vzniklo v období nesvobody a jako takové nemělo být dle čl. 1 odst. 2 ústavního dekretu č. 11/1944 Úř. věst. čsl. (znovu vyhlášeného v příloze vyhlášky ministra vnitra č. 30/1945 Sb.) považováno za součást československého právního řádu, v seznamu zrušených právních předpisů obsažených v příloze k zákonu č. 195/1946 Sb., o použitelnosti předpisů z doby nesvobody, se neobjevuje. Jeho účinnost tak zřejmě poválečná léta přetrvala. Z hlediska zrušení šlechtictví je ale otázka jeho (ne)zrušení víceméně bezpředmětná, neboť zákon č. 268/1936 Sb. byl kompletně derogován zákonem č. 247/1949 Sb., o vyznamenáních a čestných uznáních. Znamená to, že citovaná sankční ustanovení součástí současného právního řádu v žádném případě nejsou. Naproti tomu samotné zrušení šlechtictví a na něj navazující zákaz užívání rodného jména s přídomkem (přídomek) či dodatkem vyznačujícím šlechtictví, obsažené v § 1 zákona č. 61/1918 Sb., žádný z výše uvedených předpisů nezpochybnil a těžko lze tedy pochybovat o tom, že jsou příslušné normy dodnes platné.

Judikatura Nejvyššího správního soudu

Ačkoliv je normativní stav nepochybným východiskem právněhistorického bádání, poznání práva jakožto společenského fenoménu vždy vyžaduje nejen práci se samotným textem pramenů práva, ale musí se soustředit i na rovinu jeho praktické aplikace. Způsob, jakým jsou (a v mnohých případech také nejsou) právní normy uváděny v život, se totiž může značně, ba diametrálně lišit od toho, čemu by se zdála nasvědčovat řeč právních předpisů či jiných normativních pramenů. Tento příspěvek si proto klade za cíl nahlédnout na otázku zrušení šlechtictví, respektive neoprávněného užívání šlechtických jmen a titulů, optikou judikatury. Té si prozatím povšiml pouze Tomáš Gábriš, který obsah některých soudních rozhodnutí zpřístupnil ve své studii z roku 2015.⁷ Ta byla následně s minimálními úpravami začleněna i do autorova zásadního monografického počínu věnovaného zrušení šlechtických titulů v Československu.⁸

² Po 29. říjnu přestala ovšem udílení šlechtických titulů administrativně zajišťovat panovníkova kabinetní kancelář a vše se řešilo jen cestou nejvyšších rozhodnutí, kterým se mnohdy nedostalo ani autentického písemného vyhotovení. Některé nobilitace hlásící se do posledních dnů Karlovy vlády tak byly zřejmě realizovány až po Karlově odchodu do exilu a antidatovány – pro šlechtice z této doby se tak vžil do značné míry posměšné označení „*Spätkarolinger*“. K udílení šlechtictví ze strany posledního panujícího Habsburka srovnej především KERSBAUMER, A. *Nobilitierungen unter der Regentschaft Kaiser Karl I. / IV. Karoly király (1916–1921)*. Graz: 2016; ŽUPANIČ, J. *Karlovska šlechta. Rakouské a uherské nobilitace ve světle materiálů kabinetní kanceláře Karla I. (IV.)*. *Sborník archivních prací 1/LXI*. 2011, s. 3–114. Příklad antidatovaných aktů představují zřejmě povýšení velkopodnikatelů židovského původu, Otty, Edmunda a Arthura Becků. Blíže ŽUPANIČ, J., FIALA, M. *Nobilitas iudeorum. Židovská šlechta střední Evropy v komparativní perspektivě*. Praha: 2017, s. 95–98, 748–749 (č. 268–269).

³ <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/001schuz/s001004.htm> [cit. 2019-05-20].

⁴ <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/007schuz/s007001.htm> [cit. 2019-05-20].

⁵ SOUKUP, L. Zrušení šlechtictví v ČSR. *Právněhistorické studie*, 1973, č. 17 s. 101–112.

⁶ ZÁVURKA, M. Šlechtické tituly. *Bulletin advokacie*, 2000, č. 1, s. 77–79; TYL, T. Zákon 61/1918 Sb. aneb Spravedlnost pro každého! *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2004, č. 4/XII, s. 333–341.

⁷ GÁBRIŠ, T. Zákon č. 61/1918 Zb. a zodpovednosť za jeho porušenie. In: VOJÁČEK, L., SALÁK, P., VALDHANS, J. (eds.). *Dny práva 2015 – Days of Law 2015*. Část VI. Odpovědnost v právu (=Acta Universitatis Brunensis. Iuridica, vol. 550), Brno: 2016, s. 70–74.

⁸ GÁBRIŠ, T. *Rytieri v republike. Zrušenie šľachtických titulov v Československu*. Bratislava: 2018, s. 126–132.

Je zjevné, že Gábrišův text se v první řadě opírá o právní systém ASPI, neboť jsou v něm (kompletně) rozebrána právě ta rozhodnutí, která se objeví při zadání „judikatura k zákonu č. 61/1918 Sb.“. Dále pak lze vystopovat, že ASPI bylo v tomto ohledu „naplněno“ na základě tzv. Bohuslavovy sbírky, tedy víceméně oficiální sbírky nálezů Nejvyššího správního soudu ve věcech správních (vedle toho byla vydávána ještě druhá obdobná řada zaměřená na rozhodnutí ve věcech finančních). Otázkám spojeným s neoprávněným užíváním šlechtických titulů je zde věnováno celkem 6 judikátů (bude o nich pojednáno níže).

Tímto nepříliš početným souborem individuálních aktů není ovšem rozhodovací praxe prvorepublikových orgánů ve věci neoprávněného užívání šlechtictví ani v nejmenším vyčerpána. Rozhodovací kompetence v těchto záležitostech byla svěřena v českých zemích do rukou běžných soudů, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi pak správním úřadům,⁹ a zdá se takřka jisté, že jen malá část kauz, které jimi byly rozhodnuty, se nakonec dostala až před Nejvyšší správní soud.¹⁰ Hledání takových rozhodnutí je ovšem otázkou dalšího dlouholetého výzkumu, o jehož náročnosti nelze pochybovat – budou se tu totiž hledat ony pověstné jehly v kupkách sena.

Poněkud snáze lze odpovědět na otázku, zda je rozhodnutími převzatými do ASPI z Bohuslavovy sbírky vyčerpána tematicky relevantní rozhodovací činnost samotného Nejvyššího správního soudu. K odpovědi postačí seznámit se s příslušným archivním fondem Nejvyšší správní soud, uloženým v Národním archivu v Praze. Jeho součástí je mimo jiné soubor tematicky rozdělených rozhodnutí, v němž lze nalézt i karton, v inventáři obsahově charakterizovaný „Šlechtictví a tituly – výroky o jejich užívání, včetně šlechtických jmen“.¹¹ Dlužno dodat, že většinu ze zde uložených materiálů ale tvoří judikatura vztahující se k titulům odborným – dominantně inženýrským, ve dvou případech doktorským, v jednom případě pak šlo o titul měřiče. Šlechtických titulů a jejich užívání se týká celkem 7 rozhodnutí, tedy toliko o jedno více, než je uvedeno v textu Gábrišově (kde jsou naproti tomu navíc zmíněna rozhodnutí vztahující se k mírně odlišné problematice, totiž ponechání šlechtických atributů v názvech

právnických osob – zde šlo jednak o různé šlechtické nadace, případně další ústavy, přičemž kromě předpisů shora citovaných zde do hry vstupovala také ustanovení zákona č. 267/1920 Sb., o odstranění nevhodných názvů). Také toto rozhodnutí bylo ale publikováno v Bohuslavově sbírce a jednoznačně spojeno s předmětovým heslem „šlechtictví“ a je ostatně dohledatelné i v automatizovaném právním systému, nikoli ovšem mezi judikáty vázícími se k zákonu č. 61/1918 Sb.

Určitý přínos studia rozhodovací činnosti Nejvyššího správního soudu oproti práci s Bohuslavovou sbírkou, respektive s ASPI, lze spatřovat i v tom, že zde není provedeno krácení jmen účastníků (respektive jejich nahrazování iniciálami) a lze tedy rovinně poznání doplnit i v tom směru, které konkrétní šlechtické osoby byly na základě příslušných zákonů v praxi postihovány. Chronologický přehled judikátů (klíčovým kritériem je datum rozhodnutí) je následující:

1. Nález č. 1336/21 ze dne 3. února 1921¹²

Meritum: Šlechtictví

Stěžovatelé: právní zástupci † (hraběte) Josefa Pálffyho, (hrabat) Josefa a Petra Pálffyů a † (hraběte) Maxe Eugena Hardegga

Výsledek: Zrušení přezkoumávaného rozhodnutí pro nezákonnost

V rámci zkoumaného souboru jednoznačně nejdelší rozhodnutí a zároveň tematicky poněkud odtážené. Nešlo v něm v pravém slova smyslu o neoprávněné užívání šlechtictví, ale o otázku, zda jsou orgány nově vzniklé republiky povinny se zabývat šlechtickou agendou, která před rokem 1918 spadala do kompetence srovnatelných orgánů předlitavských. Celá kauza měla těsnou vazbu na šlechtické fideikomisy, které byly posléze v roce 1924 zrušeny.¹³

V roce 1891 zažádal hrabě Rudolf (Bruntálský) z Wrbn (Wrba-Freudenthal, později na základě císařského rozhodnutí přijal nové složené jméno Wrba-Kaunitz) rakouské c. k. ministerstvo vnitra, aby byl opatřen schvalovací doložkou jeho vývod ze 16 předků, který potřeboval ve smyslu zakládací listiny fideikomisu Jaroměřice k uplatnění nároku na toto rodové svěřenectví, a jeho žádosti bylo vyhověno.¹⁴ V roce 1903 však podali čekatelé

⁹ GÁBRIŠ, T. Zákon č. 61/1918 Zb. a zodpovednosť za jeho porušenie, s. 70, uvádí, že kompetenci správních orgánů podléhala řízení v těchto záležitostech „častočně tiež v českých krajinách“. K tomu je ale nutno dodat, že níže citovaný nález Nejvyššího správního soudu č. 502/29 konstatuje jasně nepřislusnost veřejné správy. Pokud rozhodovaly ve „šlechtických“ záležitostech zemské úřady, respektive ministerstvo vnitra, pak nešlo o postihování přestupků souvisejících s porušováním zákona č. 61/1918 Sb., ale o otázky užívání jmen. Viz některé níže popsané kauzy.

¹⁰ Za zcela zavádějící tak lze považovat tvrzení, že sankční ustanovení zákona č. 236/1920 Sb. nebyla v praxi uplatňována, jehož autorem je HAZDRA, Z. *Šlechta ve službách Masarykovy republiky. Mezi demokracií a totalitními režimy*. Praha: 2014, s. 35.

¹¹ Národní archiv Praha, fond Nejvyšší správní soud v Praze (číslo fondu 470), i. č. 912, sign. 46, kart. 841.

¹² BOHUSLAV, J. V. (red.). *Sbírka nálezů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních*. Svazek III. Nálezy z roku 1921 (čís. 649–1091), Praha: 1922, s. 91–98, č. 695; ASPI ID: JUD184838CZ.

¹³ Zákonem č. 179/1924 Sb., o zrušení svěřenectví.

¹⁴ O pozoruhodné kauze jaroměřického fideikomisu na sklonku 19. století pojednávají dobové studie PINSKER, Č. *Die Succession in die Gräfllich Kaunic'sche Secundogenitur Jaroměřice*. Prag 1900; TÝŽ, *Der Kampf um das Fideikomiss Jarmeritz und die gefälschte Ahnenprobe des Grafen Rudolf von Wrba-Kaunitz-Rietberg-Questenburg und Freudenthal*. Prag: 1912. Zmiňuje ji též ŽUPANIČ, J. Vznik rodu Wrba-Kaunitz. Skrytá historie šlechtického rodu. In: MALÍŘ, J., RÁJA, M. (eds.). *JUDr. Václav*

fideikomisu, hrabě Josef Pálffy, hrabě Antonín Mitrovský z Nemyše, hrabě Max Eugen Hardegg a princ František Zdenko z Lobkovic žádost o odvolání uvedeného potvrzení, popírajíce správnost některých uvedených údajů. Teprve v roce 1916 ministerstvo na základě této žádosti původní aprobační klauzuli skutečně zrušilo. Avšak toto rozhodnutí bylo o rok později na základě stížnosti hraběte Rudolfa zrušeno nálezem c. k. správního soudu ve Vídni a do rozpadu monarchie již ministerstvo nestačilo celou věc znovu vyřešit. V roce 1919 byla pak záležitost postoupena ministerstvu vnitra ČSR, s poukazem na to, že je Rudolf Wrba československý občan.

Naříkaným rozhodnutím č. 52109/19 ministerstvo sice uznalo svou příslušnost, odmítlo ale vydat meritorní rozhodnutí, neboť k tomu podle jeho názoru v nových podmínkách nebyl důvod. V obou stížnostech podaných proti tomuto rozhodnutí byla ovšem dovozována formální i materiální nesprávnost takového názoru, a to z následujících důvodů: 1. ministerstvo jako nástupce c. k. ministerstva vídeňského mělo samo automaticky pokračovat v řízení, 2. ministerstvo má zákonnou povinnost rozhodovat o podobných záležitostech, a to s odkazem na některé právní předpisy i nálezy správního soudu, ostatně i soudní řízení u brněnského zemského soudu o vydání fideikomisního panství Jaroměřice bylo přerušeno s odůvodněním, že je třeba vyčkat rozhodnutí ministerstva vnitra, 3. tvrzení ministerstva, že státním převratem a demokratizací ústavy pozbyly otázky původu jednotlivců a rodin šlechtických svého významu, „*přehlíží, že zrušení šlechtictví nemůže odstranit účinků hmotného práva spojených se stavem šlechtickým, a zakládacími listinami upravených potud, pokud lex specialis, obsažená v oně zakládací listině nebude zvláštním zákonem zrušena*“.

Nejvyšší správní soud se ztotožnil s názorem, že je povinností československého ministerstva meritorně o žádosti rozhodnout. Odmítl, že by mělo v této věci jiné postavení než ministerstvo rakouské, jehož působnosti, jak soud naopak neopomněl zdůraznit, převzalo v plném rozsahu. Ani poukaz na změnu poměrů podle něj nemohl obstát, „*neboť zrušením šlechtictví nestala se bezpředmětnými ustanovení četných zakládacích listin o rodinných fideikomisech, dle kterých jest nabytí fideikomisu vázáno na průkaz původu z určité kvalifikovaného rodu šlechtického, jemuž právě sloužiti má*“. Zde je tedy patrné, že ve skutečnosti si šlechtictví – minimálně do vydání zákona rušícího svěřenectví – přes veškerou snahu zákonodárce udržovalo i v republikánském Československu v rovině soukromého práva jisté opodstatnění.

2. Nález č. 1275/23 ze dne 27. ledna 1923¹⁵

Meritum: Přestupek neoprávněného užívání šlechtického titulu

Stěžovatel: Vojtěch (von) Pallaghy

Výsledek: Zrušení přezkoumávaného rozhodnutí pro nezákonnost

Podle § 6 zákona č. 243/1920 Sb. se měl přestupku dopustit ten, kdo užíval šlechtické tituly či erby, popřípadě se snažil naznačit své bývalé šlechtictví, úmyslně a veřejně. V uvedené kauze se Nejvyšší správní soud soustředil na interpretaci posledně uvedeného pojmu.

Stěžovatel, pocházející z rodiny, již bylo šlechtictví uděleno v roce 1795,¹⁶ byl rozhodnutím policejního ředitelství v Košicích ze 6. února 1922 uznán vinným z přestupku, když ve svém dopise dvěma svým nájemníkům ze 16. ledna 1922 „*užíval zakázaného šlechtického předikátu „von“*“. Byl odsouzen k peněžitě pokutě 500 Kč, v případě nedobytnosti do vězení na 25 dnů. Podle odůvodnění se obviněný přiznal k úmyslu a čin byl spáchán veřejně, neboť dopis byl adresován dvěma osobám a posléze byl čten při projednání celé kauzy. Po dovolání stěžovatele byl rozsudek potvrzen županem župy Košické a Abaujtuřanské 24. února 1922 a posléze i rozsudkem ministra s plnou mocí pro správu Slovenska z 31. března 1922, č. 5638/22. Proti tomuto poslednímu aktu směřovala stížnost podaná k Nejvyššímu správnímu soudu.

Nejvyšší správní soud se na základě stížnosti musel zaobírat otázkou, nakolik byl sankcionovaný skutek učiněn veřejně. Možná poněkud překvapivě dospěl k názoru, že vzhledem k tomu, že se zákon č. 243/1920 Sb. neodvolává na obecný trestní zákon, nebylo možné vycházet z trestněprávní praxe a za čin veřejně spáchaný považovat jednání, jež se odehrálo za přítomnosti nejméně dvou osob. Veřejně proto vyložil jako takový objektivní stav, kdy „*užívání titulu šlechtického dojde k vědomosti širšího kruhu osob, individuálně neobmezeného*“. Užití šlechtického jména v soukromém dopise v uzavřeném obálce dvěma osobám takto definovanou veřejnost nenaplnilo, a stejně tak nemohl být stěžovatel podle soudu volán k odpovědnosti za to, že byl jeho dopis předložen dalším osobám, a tím vstoupil v širší známost. Vzhledem k absenci jedné z podstatných náležitostí skutkové podstaty přestupku, bylo tudíž odsouzení stěžovatele posouzeno jako nezákonné.

Kounic a jeho doba (=Země a kultura ve střední Evropě, sv. 12). Brno: 2009, s. 237–238.

¹⁵ BOHUSLAV, J. V. (red.). *Sbírka nálezů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních*. Svazek V. Nálezy z roku 1923 (čís. 1803–3046). Praha: 1925, s. 210–211, č. 1896; ASPI ID: JUD16036CZ. Stručnou zmínku o kauze má GÁBRIŠ, T. *Rytieri v republice*, s. 129.

¹⁶ CSERGHEÖ, G. *Der Adel von Ungarn samt den Nebenländern der St. Stephans-Krone*. J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wapenbuch, IV. Band 15. Abteilung, Nürnberg: 1893, S. 476.

3. Nález č. 502/29 ze dne 19. ledna 1929¹⁷

Meritum: Užívání šlechtického přídomku jako rodinného jména

Stěžovatel: Jan Wilhelm (z Helfmelfeldu)

Výsledek: Odmítnutí stížnosti jako neopodstatněné

Většina šlechtických rodů užívala do roku 1918 složitější jména sestávajícího z křestního jména (respektive obvykle několika jmen), příjmení a predikátu. Vzhledem k tomu, že podržení tohoto tvaru nebylo v republikánském Československu umožněno, museli příslušníci šlechtických rodů přikročit k jeho zjednodušení. Ve většině případů to znamenalo užívání dosavadního příjmení bez přídomku, objevovaly se ale i jiné varianty. A to buď převzetí predikátu jako příjmení, nebo zkombinování obou jmen.¹⁸ V posledně uvedených případech ale vystávalo riziko, že bude takovéto nakládání se jménem ze strany státních úřadů hodnoceno jako nepřipustné a proti jeho nositeli budou podniknuty právní kroky. To dokazuje i dále zmíněná kauza.

V roce 1827 byl držitel západočeského panství Starý Rybník Kašpar Wilhelm povýšen do šlechtického stavu s predikátem „z Helfmelfeldu“.¹⁹ V době vzniku republiky držel starorybnický statek jeho vnuk Jan, který po zrušení šlechtictví požádal o změnu příjmení z „Wilhelm“ na „Helfmelfeld“. Zemská správa politická této žádosti 10. dubna 1922 nevyhověla. Ačkoliv se Jan neodvolal, dále se podepisoval jako „Helfmelfeld“, a proto byl okresním soudem ve Skalné 9. srpna 1922 za přestupek podle zákona č. 243/1920 Sb. potrestán pokutou 50 Kč, v případě její nedobytnosti pak 24 hodinovým vězením. Chebský krajský soud jako soud odvolací ho ovšem 4. října 1922 pro uvedený přestupek osvobodil.

Následně zakázala Okresní politická správa v Chebu rozhodnutím z 6. prosince 1922 stěžovateli užívání příjmení „Helfmelfeld“ s odůvodněním, že zákonem č. 61/1918 Sb. bylo šlechtictví odstraněno a užívání rodinného jména s přídomkem nebo dodatkem vyznačujícím šlechtictví je nepřipustné. Současně pohrozila, že v případě zjištěných přestupků bude postupováno podle ministerského nařízení č. 198/1857 ř. z.²⁰ Uvedený zákaz byl potvrzen zemskou správou politickou, ale následně

zrušen rozhodnutím ministerstva vnitra ze dne 13. listopadu 1923 jako nezákonný, s poukazem na to, že v českých zemích jsou ke stíhání přestupků spáchaných užíváním šlechtických titulů povolány pouze soudy. Přesto byl Wilhelm nálezem okresní správy politické v Chebu z 9. ledna 1925 uznán vinným ze spáchání přestupku spočívajícího v nerespektování výnosu zemské správy politické v Praze ze dne 10. dubna 1922, jímž mu nebyla změna příjmení povolena. Na počátku roku 1925 se totiž v podání adresovaném okresní politické správě znovu podepsal „Hans Wilhelm-Helfmelfeld“. Opět mu byla uložena pokuta ve výši 50 Kč, náhradní trest vězení byl tentokrát stanoven na 5 dní. Zemská správa politická jeho odvolání nevyhověla a upřesnila odůvodnění v tom smyslu, že mu nebyla povolena změna jména ve smyslu dekretu dvorské kanceláře č. 36/1826 Sb. z. p. Jinými slovy, potrestán v tomto případě neměl být za neoprávněné užívání šlechtického jména, ale za samovolnou, neoprávněnou změnu příjmení. Stěžovatel pak u Nejvyššího správního soudu napadl následné rozhodnutí ministerstva vnitra č. 29 458/25/12 ze dne 21. září 1926, jímž byly závěry zemského úřadu potvrzeny.

Hlavním argumentem stížnosti bylo tvrzení, že když ministerstvo vnitra zrušilo v roce 1923 rozhodnutí zemské politické správy, vyslovalo zároveň právně závazně, „že používání jména Helfmelfeld podléhá zákonu o odstranění šlechtictví č. 243/20, a že tedy jedině soudy jsou povoleny stíhati neoprávněné používání šlechtických titulů“. Nejvyšší správní soud ale poukázal na to, že tato interpretace ministerského rozhodnutí je zcela mylná. Ministerstvo totiž pouze konstatovalo, že politické úřady nemohou na základě zákonů č. 61/1918 Sb. a 243/1920 Sb. zakázat používání bývalého šlechtického predikátu a hrozit tresty pro případ jeho použití. Tím ale pochopitelně nemohla být vyloučena možnost, aby správní úřad „zakročil trestně, shledal-li, že používání jména ‚Helfmelfeld‘ zakládá skutkovou podstatu přestupku stíhatelného úřady politickými“. To, že užíváním jména „Helfmelfeld“ skutečně nebyla naplněna skutková podstata přestupku podle § 6 zákona č. 243/1920 Sb., totiž podle názoru soudu nikterak nebránilo postižení jeho užívání na základě dvorského dekretu z roku 1826 a ministerského nařízení z roku 1857.

Soud se rovněž odmítavě vypořádal s dalšími dvěma argumenty stížnosti. První byla námitka, že je stěžovatel pod jménem „Helfmelfeld“ znám ve svém okolí. Zde ovšem soud nemohl nekonstatovat, že tato faktická známost není právně relevantní skutečností, která by mu zakládala nárok svévolně toto jméno používat. Stejně tak z toho, že bylo užívání jména „Helfmelfeld“ povoleno jeho bratrům, nevyplývalo podle soudu, že by je směl používat rovněž on. Naopak, na základě argumentu a contrario z toho soud vyvodil pravý opak. S čímž se lze z hlediska formálně právního dozajista ztotožnit; z hlediska elementární logiky (a stejně tak i principu rovnosti) je ovšem

peněžitou pokutou od 1 do 100 zlatých, případně vězením od 6 hodin do 14 dnů.

¹⁷ BOHUSLAV, J. V., JANOTA, O. (red.). *Sbírka nálezů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních*. Ročník XI. Nálezy z roku 1929 (7663–8327). Praha: 1930, s. 81–83, č. 7699; ASPI ID: JUD16124CZ. Srovnej též GÁBRIŠ, T. *Rytieri v republice*, s. 129–130.

¹⁸ Tak je pod prohlášením české šlechty na podporu prezidenta Háchy z roku 1939 podepsán například „Josef Hrubý-Gelenj“ (původně Hrubý z Jelení). HAZDRA, Z. *Šlechta ve službách Masarykovy republiky*. s. 244.

¹⁹ MAŠEK, P. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti. Díl II. N–Ž*. Praha: 2010, s. 451.

²⁰ Nařízení ministerstev vnitra a spravedlnosti č. 198/1857 ř. z. představovalo obecný sankční předpis, který měl být používán v oblasti správních deliktů, na něž nebyla ve zvláštních zákonech sankce stanovena. Taková porušení zákona měla být trestána

prazvláštní, že se kompetentní úřady postavily k možnosti užívání druhého (predikátového) jména rodiny různě u plnorodých sourozenců...

4. Nález č. 13329/27 ze dne 5. června 1929²¹

Meritum: Šlechtický přídomek a míra přezkumu zákonů správním soudem

Stěžovatel: Kurt Wilhelm (z Helffeldu)

Výsledek: Odmítnutí stížnosti jako neopodstatněné

Také další rozhodnutí Nejvyššího správního soudu z roku 1929 se týkalo rodiny Wilhelmů z Helffeldu a otázky přípustné varianty jejich občanského jména. Stěžovatelem byl v tomto případě Kurt, mladší bratr Jana, hlavního aktéra předchozí kauzy.

Rovněž Kurt požádal zemskou správu politickou o možnost užívání spojeného příjmení Wilhelm-Helffeld. Také on se přitom mimo jiné dovolával skutečnosti, že dalšímu bratrovi Kunovi bylo užívání příjmení v požadovaném tvaru týměž správním orgánem v roce 1922 povoleno. Příslušné úředníky se přitom – očividně marně – snažil naladit vstřícně i poukazem na to, že jako jediný z bratrů má mužského potomka a zachování jména „Helffeld“ tak vnímá jako cestu k zachování rodové tradice. Jeho žádost byla ale dne 17. června 1926 zamítnuta, když zemský úřad jednoznačně konstatoval, že občanské příjmení jeho předků bylo pouze „Wilhelm“, a „Helffeld“ je predikát připojený nobilitačními akty. Následovalo neúspěšné odvolání k ministerstvu vnitra, jehož výrokem ze dne 5. února 1927 (č. 78 638/9-26) bylo prvoinstanční rozhodnutí potvrzeno. Tento ministerský správní akt byl potom napaden v rámci správního soudnictví.

Ve svém podání soudu Kurt konstatoval, že stejně jako jeho otec Bedřich, i on sám užíval do převratu jména „*Reichsritter Edler von Wilhelm, Edler von Helffeld*“. V návaznosti na vydání zákona č. 61/1918 Sb. přídomky a dodatky vyznačující šlechtictví odložil a zůstal u jména Wilhelm-Helffeld, o němž zdůraznil, že zákonu neodporuje. Poukázal rovněž na to, že je pod jménem „Helffeld“ znám v celém kraji a také před úřady a zejména v zemských deskách je toto jméno zapsáno. Dovožoval proto, že v daném případě vlastně ani nejde o změnu jména ve smyslu dekrety dvorské kanceláře z roku 1826, „*nýbrž toliko o to, aby mohl užívati svého pravého a správného jména bez přídomku vyznačujícího šlechtictví*“. Při této příležitosti upozornil na řadu dalších jmen bývalých šlechticů, kdy došlo ke zkombinování příjmení a predikátu (Dačický-Heslova, Herman-Otavský,

Kolovrat-Krakovský, Salm-Salm, Salm-Reifferscheid, Coudenhove-Kalergi, Bartoň-Dobenín, Thun-Hohenstein apod.)

Nepochybně zajímavá, byť do značné míry naivní, byla i námitka, že sám zákon č. 61/1918 Sb. není platný, neboť nebyl vydán ani Národním výborem, ani Národním shromážděním. Ta se opírala o skutečnost, že se v úvodu zákona neobjevilo návrh, které zpravidla stálo na začátku zákonných předpisů, totiž „*Na základě usnesení Národního shromáždění se nařizuje*“,²² respektive před 14. listopadem 1918 „*Národní výbor československý nařizuje*“.²³ Avšak podobně „neuvedené“ byly i recepční zákon, prozatímní ústava a četné další předpisy, ať již byly vydány Národním výborem, či Národním shromážděním.²⁴ Teprve ústavní listina z roku 1920 učinila z podobného uvození legální povinnost.²⁵ S tímto argumentem tak mohl stěžovatel jen stěží uspět. Tím spíše, že soud správně konstatoval, že dle § 102 Ústavní listiny mu nepřislouší zkoumat nic více, než zda byl zákon řádně vyhlášen, což v případě zákona č. 61/1918 Sb. nepochybně splněno bylo.

Nepochybně logický poukaz na to, že stěžovateli bratrovi bylo vyhověno při zcela totožné žádosti, která byla jemu samotnému zamítnuta, soud odmrští s tím, že může „*zkoumati jenom zákonitost konkrétního naříkaného rozhodnutí; proto nemůže ... přihlížeti ani k jeho ekvitě nebo účelnosti, ani k tomu, jaký postup zachoval po případě úřad v jiných případech stran jiných osob*“. Jinými slovy, soud nebyl kompetentní přezkoumávat věcnou správnost napadeného rozhodnutí. Z hlediska zákonnosti v něm pak nebylo shledáno žádné pochybení.

Poslední část judikátu tvořilo jakési ratio decidendi, řešící otázku, co je tedy vlastně šlechtickým predikátem, tedy přídomkem naznačujícím šlechtictví. Soud zde zaujal stanovisko, že přídomek „*jest přípojek k jménu rodinnému, nikoliv výraz značící šlechtictví vůbec nebo stupeň jeho*“. V dané konkrétní situaci soud poukázal na to, že z nobilitační listiny z roku 1827 je jasné patrné, že stěžovatelův předek nesl rodinné jméno Wilhelm a byl mu propůjčen predikát „*von Helffeld*“. Proto je jméno „Helffeld“ nutno chápat nikoli jako jméno rodinné, ale jako přídomek vyznačující šlechtictví (a to i bez předložky „*von*“). V postupu žalovaného úřadu proto nebyla shledána žádná nezákonnost.²⁶

²¹ BOHUSLAV, J. V., JANOTA, O. (red.). *Sbírka nálezů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních*. Ročník XI. Nálezy z roku 1929 (7663–8327). Praha: 1930, s. 712–714, č. 8003; ASPI ID: JUD16145CZ. Tento judikát je jako jediný ze zde zkoumaných jakožto dodnes aktuální zařazen do soupisového díla ONDRUŠ, R. *Vybraná rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních 1918–1948 a jejich využití v současné aplikační praxi*. Praha: 2001, s. 59–60. Stručně ho zmiňuje GÁBRIŠ, T. *Rytíři v republice*, s. 127–128.

²² Poprvé v zákoně č. 65/1918 Sb., dále pak č. 89–95/1918. Poněkud jiná dikce je použita na počátku zákona č. 63/1918 Sb. („*Z usnesení Národního shromáždění vydávají se ... tato nařízení*“).

²³ Viz zákony č. 1–6, 8, 9, 27, 32, 35, 36, 38/1918 Sb., dále pak též zákon č. 40/1918 Sb., kde je pouze „*Národní výbor nařizuje*“.

²⁴ Zákony č. 11, 37, 39, 49 (zde je pozoruhodné, že ačkoliv jde o zákon, konstatuje jeho § 8, že „*nařízení toto nabývá platnosti dnem svého vyhlášení*“), 76–78, 82/1918 Sb.

²⁵ § 49 odst. 2 Ústavní listiny Československé republiky.

²⁶ Není ovšem namístě vnímat toto rozhodnutí jako návodný judikát, zamítající „*spojit české příjmení a predikát ve dvojité příjmení*“, jak učinil TYL, T. Zákon č. 61/1918 Sb., s. 340.

5. Nález č. 9451/29 ze dne 25. června 1929²⁷

Meritum: Používání šlechtického rodinného jména

Stěžovatel: Ferdinand Zdeněk (kníže z) Lobkovic

Výsledek: Zrušení rozhodnutí pro vady řízení

Také další kauza se týkala otázky správného užívání jména šlechtického rodu. V tomto případě ne ledajakého – šlo o knížata z Lobkovic, v jejichž primogenituře se od roku 1786 dědil titul rodnického vévody.²⁸ Lobkovicové samozřejmě neměli šanci nadále avizovat své knížecí, respektive vévodské důstojenství, hlava rodu, Ferdinand Zdeněk Lobkowicz, se nicméně obrátil 10. června 1920 na zemskou správu politickou a požádal o uznání rodného jména „z Lobkowicz“, přičemž jazykovými a historickými argumenty dovozoval, že predikátová předložka „*neni tu znakem šlechtictví, nýbrž součástí rodného jména*“. Dožadoval se tedy, aby zemský úřad deklaratorně uznal, že uvádění rodného jména „z Lobkowicz“ není v rozporu s ustanoveními zákona č. 61/1918 Sb. a nedopadá na ně § 6 zákona č. 243/1920 Sb., takže příslušníci rodu jsou oprávněni ve stycích s úřady i širší veřejností tento tvar jména používat. Vedle toho se žadatel domáhal také opravy těch matričních zápisů, v nichž mělo rodové jméno jinou podobu.

Zemská správa politická bývalému vévodovi nevyhověla rozhodnutím z 8. srpna 1925. Lobkowicz podal dne 14. září odvolání, ale ministerstvo jeho žádost zamítlo ve svém rozhodnutí č. 65977/25 ze dne 21. října 1926, v němž se přidrželo výkladu, že předložka „z“ je označením šlechtictví. Proti tomuto rozhodnutí pak v další fázi směřovala Lobkowiczova stížnost.

Nejvyšší správní soud, možná poněkud překvapivě, zaujal k ustanovení § 1 odst. 2 zákona č. 61/1918 Sb. poněkud rezervovaný postoj a konstatoval, že má „*poněkud nejasné slovní znění*“. V každém případě ho ale podle soudu nebylo možné vykládat prvoplánovitě tak, že by šlechtickým rodinám zakazoval užívat jejich rodná jména. Výslovně byly zákonem zakázány přídomky a dodatky, avšak soud dospěl k názoru, že slůvko „z“ nelze subsumovat ani pod jeden z těchto pojmů. V tom se tedy

rozešel s postojem ministerstva coby žalovaného orgánu (a stejně tak i s právním názorem úřadu prvostupňového).

Především ale soud upozornil, že zatímco stěžovatel své opačné tvrzení „*opřel o podrobné vývody mluvnické a historické, které buď přímo doložil anebo o nichž doklady vhodným způsobem nabídl, omezil se žalovaný úřad v nařikávaném rozhodnutí na pouhé tvrzení opaku, aniž tvrzení svoje, že předložka „z“ v tomto případě šlechtictví vyznačuje, jediným slovem zdůvodnil a aniž vůbec zaujal motivované stanovisko k průvodům stěžovatele provedeným nebo nabízeným*“. Jinými slovy, rozhodnutí správních úřadů se opíralo čistě o jejich subjektivní přesvědčení, aniž by bylo provedeno odpovídající dokazování a adekvátní vypořádání se s argumenty bývalého vévody. Byly to tedy ve finále důvody procesní, kvůli kterým soud vyhodnotil napadené rozhodnutí ministerstva jako nepřezkoumatelné a zrušil je.

6. Nález č. 9125/31 ze dne 23. ledna 1935²⁹

Meritum: Naznačování šlechtictví jako přestupek

Stěžovatel: Béla (v judikátu uváděn pod českým ekvivalentem Vojtěch) Dapsy (de Dapsa)

Výsledek: Odmítnutí stížnosti jako neopodstatněné

Předposlední případ, kterým se Nejvyšší správní soud zabýval v meziválečném období, se týkal způsobu, jakým je možno naplnit skutkovou podstatu přestupku dle § 6 bod 1 zákona č. 243/1920 Sb. Stěžovatelem byl v tomto případě příslušník starobylé uherské šlechtické rodiny, jejíž první doložený předek se připomíná v první polovině 17. století.³⁰

Celá kauza začala poněkud kuriózním způsobem – JUDr. Béla Dapsy přivedl v květnu roku 1930 odvodní komisi své koně, opatřené na levém boku vypáleným znakem v podobě šlechtické korunky. Velitel odvodní jednotky na to pobouřeně reagoval výrokem, že „*po 12ročnom trvání republiky užívanie takéhoto znaku by malo byť zakázané, je to predsa škandál*“. Věc byla postoupena zemskému úřadu v Bratislavě, který stěžovateli uložil 3. prosince 1930 za úmyslné naznačování bývalého šlechtictví peněžitý trest ve výši 1 000 Kč.

Stěžovatel namítal, že zákon stíhá pouze užívání šlechtického erbu, přičemž odznak vypálený na bocích koní není erbem jeho rodiny (kruh, z něhož vybíhá pět paprsků končících napodobením perly a uprostřed kruhu je písmeno D). V této souvislosti soud provedl jazykovou interpretaci příslušného zákonného ustanovení a dospěl k závěru, že stěžovateli nelze dát za pravdu. Skutková podstata přestupku dle § 6 bod 1 zákona č. 243/1920 Sb.

²⁷ BOHUSLAV, J. V., JANOTA, O. (red.). *Sbírka nálezů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních*. Ročník XI. Nálezy z roku 1929 (7663–8327). Praha: 1930, s. 820–822, č. 8060; ASPI ID: JUD16148CZ. GÁBRIŠ, T. *Rytieri v republice*, s. 128, věnoval tomuto rozhodnutí jediný, krátký odstavec.

²⁸ Roudnici nad Labem povýšil na vévodství Josef II., aby Lobkovicům kompenzoval ztrátu dolnoslezského vévodství zaháňského, k jehož prodeji pruskému králi byli dotlačeni o rok dříve. Šlo nicméně o formální titul, který Roudnici nikterak neodlišoval od jiných aristokratických velkostatků (tím se „roudnické vévodství“ zcela diametrálně lišilo od vévodství frýdlantského, které v průběhu třicetileté války vybudoval generalissimus Albrecht z Valdštejna). Přehled rodových dějin a složité rodové genealogie potomků Mikuláše Chudého z Lobkovic je v publikaci MŽYKOVÁ, M., MAŠEK, P., KASÍK, S. *Lobkowiczové. Dějiny a genealogie rodu*. České Budějovice: 2002.

²⁹ JANOTA, O. (red.). *Bohuslavova sbírka nálezů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních*. Ročník XVII. Nálezy z roku 1935, č. 11 634–12 246. Praha: 1936, s. 175–177, č. 11692; ASPI ID: JUD16815CZ. Jen velmi stručně kauzu komentoval GÁBRIŠ, T. *Rytieri v republice*, s. 130–131.

³⁰ CSERGHEÖ, G. *Der Adel von Ungarn samt den Nebenländern der St. Stephans-Krone*, s. 124.

byla nastavena tak, že se ho dopustí ten, kdo „úmyslně a veřejně užívá šlechtických titulů, erbů, řádů, vyznamenání, jež byly zákonem zrušeny, nebo kdo takovým způsobem hledí naznačiti své bývalé šlechtictví“. Pokud by – jak dovozoval Dapsy – mohlo i naznačování bývalého šlechtictví probíhat pouze prostřednictvím zrušených titulů, erbů, řádů a vyznamenání, byla by vlastně druhá hypotéza normy nadbytečná, neboť stejné jednání by bylo možné dostatečně postihnout již podle hypotézy první. Slova „takovým způsobem“ musela být proto vztažena pouze na podmínky „úmyslně a veřejně“. Naopak, z podstaty věci mohlo být jako naznačování podle povahy okolností vnímáno cokoliv, ovšem právě s výjimkou jednání, postižitelných podle první části citované věty. Užívání šlechtické korunky podle názoru zemského úřadu i Nejvyššího správního soudu skutkovou podstatu naznačování rozhodně naplnilo, tím spíše, že šlechtickou korunkou v době monarchie „bývalá šlachta opatrovala svůj movitý majetek všade, kde nemohlo být užité celého erbu“.

Stěžovatel, sám graduovaný právník, přišel vedle toho ještě s jedním pozoruhodným argumentem: koně přivedené k odvodu byly 5–6leté a označené byly v prvním roce věku, což mělo znamenat, že případný přestupek byl již tak jako tak promlčen, neboť od jeho spáchání uplynuly více než 4 roky. Také tuto námitku ale označil soud za bezdůvodnou, jelikož doba spáchání přestupku je dána nikoli označováním koní, nýbrž teprve jejich předvedením komisi. I když to v rozsudku explicitně nezaznělo, sluší se upozornit, že teprve posledně uvedeným aktem totiž byla naplněna podmínka veřejnosti postižovaného jednání.

7. Nález č. 13976/35 ze dne 29. dubna 1935³¹

Meritum: Neoprávněné používání šlechtických titulů

Stěžovatel: Karel Mischke

Výsledek: Zrušení přezkoumávaného rozhodnutí pro nezákonnost

Také poslední judikát je spojen s otázkou způsobu, jímž (ne)mohla být naplněna skutková podstata deliktu neoprávněného používání šlechtických titulů. Stěžovatelem byl v tomto případě občan neurozeného původu, Karel Mischke, kterému byla rozhodnutím okresního úřadu ve Snině 2. června 1932 uložena pokuta 200 Kč a v případě nedobytnosti jednodenní uzamčení. Důvodem byla skutečnost, že na tiskopisech používal zrušeného šlechtického titulu „hrabě“ – konkrétně mu bylo kladeno za vinu, že v dubnu 1932 úmyslně a veřejně užil šlechtického titulu svého zaměstnavatele na podání k okresnímu úřadu ve Snině, a to označením „*Graf von Tiele – Winkler'sche*

Gutsverwaltung“. Zemský úřad v Bratislavě jakožto orgán odvolací 12. prosince 1932 sankci potvrdil a pouze překvalifikoval právní odůvodnění – okresní úřad totiž uložil pokutu dle § 1 zákona č. 61/1918 Sb., avšak ten žádnou skutkovou podstatu přestupku neobsahoval a jako podklad pro uložení sankce byl proto v potvrzovacím aktu nově užít § 6 zákona č. 243/1920 Sb.

Stěžovatel ovšem ve svém podání Nejvyššímu správnímu soudu namítal, že šlechtickým titulem neoznačoval sebe, nýbrž svého zaměstnavatele, „což však skutkovou podstatu přestupku bodu 1 § 6 cit. zák. ustanovení nezakládá“. Také v tomto případě se tak musel soud podrobněji zabývat interpretací ustanovení soustředěných v citovaném paragrafu. Výsledkem bylo, že se přiklonil na stranu stěžovatele, a to hned z několika důvodů. Za prvé ho provedená jazyková interpretace dovedla k závěru, že subjektem přestupku podle bodu 1 může být pouze bývalý šlechtic, užívající svého titulu, erbu, řádu či vyznamenání, popřípadě sám naznačující své šlechtictví. K tomu dodal, že „kdyby byl zákonodárce chtěl postihnouti trestem i toho, kdo úmyslně a veřejně označuje zrušeným šlechtickým titulem osobu třetí, byl by to výslovně vyjádřil“.

Tato část enunciatu se ovšem jeví jako dosti sporná, neboť vztažné zájmeno „své“ se objevuje pouze v druhé alternativní hypotéze, tedy u naznačování šlechtictví. Přenášet ji i na užívání šlechtických atributů představuje dosti libovolný výklad, do jisté míry navíc nesouladný s judikátem předchozím, zdůrazňujícím samostatný charakter obou hypotéz. Mnohem přesvědčivější byl argument systematický, totiž že kdyby titulování třetích osob bylo postižitelné samo o sobě, zcela by ztratil smysl bod 3 předmětného paragrafu, podle něž měl být trestán „kdo v tisku někomu dává zákonem zrušený titul šlechtický“ (ten by totiž byl bez dalšího stejnou sazbou postižitelný již dle bodu 1). Konečně se soud uchýlil i k historické výkladové metodě, když připomněl zprávu ústavního výboru Národního shromáždění (sněmovní tisk č. 2795/1920), který při projednávání zákona č. 243/1920 Sb. upozorňoval na nutnost doplnění sankčních ustanovení k imperfektnímu zákonu č. 61/1918 Sb., neboť „bývalá šlechta užívá svých šlechtických titulů dále, jakoby žádného zákona nebylo“, což podkopává vážnost zákona.³²

Vzhledem k tomu, že se soud všemi použitými cestami dobral závěru, že přestupek dle § 6 bodu 1 zákona č. 243/1920 Sb. nemůže spáchat třetí osoba, tedy jde o delikt se speciálním subjektem, dal stěžovateli za pravdu a rozhodnutí zemského úřadu zrušil pro nezákonnost.

Vyhodnocení

Jak je z výše provedeného přehledu patrné, je judikatura Nejvyššího správního soudu k zákonu č. 61/1918 Sb., respektive k přestupkům užívání šlechtických jmen a titulů, naznačování šlechtictví a jiným podobným deliktům,

³¹ JANOTA, O. (red.). *Bohuslavova sbírka nálezu nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních*. Ročník XVII. Nálezy z roku 1935, č. 11 634–12 246. Praha: 1936, s. 686–688, č. 11879; ASPI ID: JUD16956CZ. Poměrně obsáhlou část nálezu použil ve své práci GÁBRIŠ, T. *Rytieri v republice*, s. 131–132.

³² http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/T2795_00.htm [cit. 2019-05-20].

zavedeným navazující legislativou (primárně pak zákonem č. 243/1920 Sb.), relativně nečetná a obsahově poměrně pestrá.

Ze sedmi rozsudků, jejichž opisy jsou dochované v příslušné části fondu Nejvyšší správní soud Praha a jež byly publikovány jak v tzv. Bohuslavově sbírce, tak v právním systému ASPI, se shora uvedených deliktů týkají v plné míře toliko tři. V jednom případě šlo o užívání predikátové předložky „von“, v dalším o naznačování šlechtictví prostřednictvím symbolu šlechtické korunky, v posledním z uvedené trojice pak šlo o uvádění hraběcího titulu v názvu orgánu hospodářské správy soukromého majetku. Nejvyšší správní soud se v těchto případech musel vypořádat s některými interpretačními nejasnostmi – konkrétně šlo o vymezení subjektu, který může být pachatelem jednotlivých deliktů, upřesnění zákonem požadované podmínky „veřejnosti“ protiprávního jednání a v neposlední řadě také řešení otázky, jaké způsoby naznačování bývalého šlechtictví jsou právně postižitelné.

Formálně se naznačování šlechtictví týkaly i další dva procesy, v nichž se na správní soud obrátili příslušníci rytířského rodu Wilhelmů z Helffeldu, usazení na Chebsku. Ve skutečnosti v nich šlo ale v první řadě o to, jak mají vypadat „občanská“ jména bývalých šlechticů, kteří před rokem 1918 užívali složeného jmenného tvaru, sestávajícího (kromě titulu specifikujícího stupeň šlechtictví) z příjmení a predikátu. Snahou úřadů, již dal za pravdu i soud, bylo upřednostnit příjmení před predikátem, v jehož případném užívání bylo spatřováno právě nepřímé avizování urozeného původu. Je ale třeba jedním dechem dodat, že v případě některých jiných rodů to kupodivu nevalilo, ba dokonce i jednomu z členů inkriminované šlechtické rodiny bylo užívání jména „Wilhelm-Helffeld“ úředně povoleno, zřejmě relativně nedlouho po převratu. To jasně dokumentuje, že i státní správa musela v těchto záležitostech postupně hledat jednotný trend, jehož by se úřady měly držet, a že různý přístup ve srovnatelných kauzách nebyl v žádném případě vyloučen.

Na první pohled se může dosti překvapivou zdát skutečnost, že si v soudním řízení obhájil vysloveně šlechtické jméno bývalý roudnický vévoda Ferdinand Zdeněk z Lobkovic (Lobkowicz). Je pravda, že jeho úspěch byl determinován zejména procesními pochybeními státních orgánů, které své stanovisko považovaly za natolik jasné a jednoznačně správné, že se víceméně neobtěžovaly s jeho náležitým vyargumentováním, a soudu nezbylo než s přihlédnutím k precizním vývodům stěžovatele vyhodnotit napadené rozhodnutí jako nepřezkoumatelné. Na druhou stranu ale nelze přehlédnout explicitně formulovaný názor soudu, že předložka „z“ není zákonem č. 61/1918 Sb. jednoznačně zakázána, neboť se nejedná ani o přídomek (predikát), ani o dodatek ke jménu, který by avizoval šlechtictví nositele. Šlo o závěr mimořádně

sporný, zvláště ve světle skutečnosti, že stát jinak striktně vystupoval proti chápání německého „von“ či českého „z“ jako přijatelné součásti jména fyzické osoby.

Chronologicky první rozhodnutí, které se vztahovalo k zákonu o zrušení šlechtictví, bylo pak ze zcela jiného soudku a zaměřovalo se na otázku, nakolik jsou československé orgány povinny řešit svou povahou šlechtickou agendu, která dříve náležela do kompetence úřadů vídeňských.

Pokud jde o výsledek řízení o sedmi podaných stížnostech, které Nejvyšší správní soud v období První republiky řešil, nutno zdůraznit, že v celkovém součtu byli o něco úspěšnější stěžovatelé. Ve třech případech byl napadený správní akt zrušen pro nezákonnost, k tomu je třeba přičíst avizovanou kauzu knížete z Lobkovic, v jehož případě došlo rovněž ke zrušení ministerského rozhodnutí, tentokrát ovšem s jiným odůvodněním (pro nepřezkoumatelnost). Naopak se svými stížnostmi neuspěli dva bratři Wilhelmové a později, v polovině třicátých let 20. století, ani Béla Dapsy, u něhož byl provokativní charakter pokutovaného jednání zjevně nasnadě.

V zásadě se dá říci, že judikatura Nejvyššího správního soudu příliš mnoho sporných aspektů zrušení šlechtictví nevyřešila. Požadoval-li zákon pro naplnění skutkové podstaty přestupku, aby bylo šlechtického jména užíváno veřejně, bylo vcelku jasné, že na uzavřené dopisy adresované konkrétním osobám se ustanovení nevztahovalo. Stejně tak bylo poměrně očividné, že podle jazykového nastavení příslušného ustanovení zákona č. 243/1920 Sb. nebylo možné postihovat dávání šlechtického titulu jiným osobám (nedělo-li se tak v tisku). Poněkud větší význam mohlo mít posouzení případu dr. Bély Dapsyho, jehož prostřednictvím soud nabízel jistá vodítka k výkladu pojmu „naznačování šlechtictví“, a také nálezy týkající se správného „zjednodušování“ šlechtických jmen na občanská. Ani zde ale soud zdaleka nepokryl všechny do úvahy připadající nejasnosti, navíc u posledně uvedených judikátů šlo více o otázky stálosti jména a příjmení podle dekretu dvorské kanceláře z roku 1826 než o aplikaci zákona o zrušení šlechtictví.

Z uvedeného je patrné, že zkoumaná rozhodnutí (stejně jako sám předložený text) nejsou ničím více než pověstnou špičkou ledovce – k tomu, aby bylo možno praktickou realizaci zákona č. 61/1918 Sb. a na něj navazujících sankčních ustanovení poznat skutečně důkladně, bude nutno vrhnout se na hledání oněch výše zmíněných „jehel v kupce sena“. Teprve pokud se podaří mravenčí prací identifikovat „šlechtické“ kauzy v rozhodovací praxi okresních soudů, ale též okresních a zemských politických správ a ministerstva vnitra, na Slovensku pak příslušných orgánů správních, bude možno formulovat obsáhlejší a argumentačně dostatečně podepřené závěry a zvážit zpracování celé problematiky monografickou formou.

Setkání kateder občanského práva a konference Aktuální výzvy soukromého práva

Ve dnech 3. a 4. října 2019 proběhlo pod záštitou Fakulty právnické ZČU v Plzni setkání kateder občanského práva spojené s následnou odbornou mezinárodní konferencí.

Setkání kateder občanského práva je tradiční akcí, na níž se scházejí akademičtí pracovníci působící na katedrách občanského práva všech českých a slovenských právnických fakult. Fakulta právnická ZČU v Plzni byla pořadatelem této akce, která se koná pravidelně každé dva roky, vůbec poprvé. Více než šedesát účastníků zastupovalo rovnoměrně všechny tuzemské právnické fakulty (PF MU Brno, PF UPOL Olomouc, PF UK Praha a FPR ZČU v Plzni), jakož i čtyři právnické fakulty ze Slovenské republiky (PF UK v Bratislave, FP Paneurópskej vysokej školy, PF UPJŠ Košiciach a PF TU v Trnave).

Setkání, které se konalo v prostorách Hotelu Purkmistr – Pivovarský dvůr v Plzni – Černicích, slavnostně zahájil děkan Fakulty právnické ZČU v Plzni a současně vedoucí katedry občanského práva, doc. JUDr. Jan Pauly, CSc., který všechny účastníky srdečně přivítal a se-

známil je s bližším harmonogramem celé dvoudenní kombinované akce. Ten se přidržel dlouhodobě ověřené podoby, která vyváženě kombinuje aspekty pedagogické, odborné a společenské. První den tak byl vyhrazen především vystoupením vedoucích jednotlivých kateder. Ti v samostatných prezentacích nejprve seznámili ostatní účastníky setkání s přítomnými členy vlastních kateder a následně se zaměřili na otázky spojené s výukou občanského práva a studiem na jednotlivých fakultách a katedrách. Pozornost řady vystoupení byla zacílena na problematiku akreditací. Probírána též byla struktura již akreditovaných studijních programů, jakož i aktuální otázky související s probíhajícími akreditačními řízeními a změnami, které jejich případné přijetí přinese ve výuce občanského práva. Opomenuty nezůstaly zkušenosti s examínací a dalším hodnocením studijních výsledků, jakož ani možnosti nahrazení stávajících způsobů prověřování znalostí studentů. Následná živá diskuse účastníků nad danými tématy a nad souvisejícími otázkami

Účastníci konference v Plzni

pedagogické praxe se plynule přenesla i do večerní neformální části setkání.

Druhý den byl věnován mezinárodní odborné konferenci *Aktuální výzvy soukromého práva*. S příspěvky zaměřenými na vybrané otázky soukromého práva hmotného i civilního práva procesního postupně vystoupili prof. JUDr. Peter Vojčík, CSc. (*Aktuálne otázky známkového práva*); doc. JUDr. Renáta Bačárová, Ph.D., LL.M. (*Aktuálne otázky autorského práva*); doc. JUDr. Marianna Novotná, Ph.D. (*Aktualny stav priprav normatívnej upravy nahrady nemajetkovej ujmy sekundarných obetí v SR*); doc. JUDr. Markéta Selucká, Ph.D. (*Odpovědnost za vady při prodeji zboží v obchodě ve světle nové směrnice EU*); doc. JUDr. Ondřej Frinta, Ph.D. (*Dluhy dětí z jízdy na černo – se zvláštním zřetelem k Plzni*); doc. JUDr. Petr Smolík, Ph.D. (*Quo vadis, oddlužení?*); doc. JUDr. Tomáš Dvořák, Ph.D. (*O obecném akcesorickém spoluvlastnictví*); JUDr. Katarína Gešková, Ph.D. (*Žaloby o určenie neprijateľnosti zmluvných podmienok v spotrebiteľských zmluvách*); JUDr. Dita Frintová, Ph.D. (*Procesní pohled na problematiku dětských dlužníků*); JUDr. Tomáš Holčápek, Ph.D. (*Zjišťování skutkového stavu a jeho přezkum v odvolacím řízení*); JUDr. Miroslav

Sedláček, Ph.D., LL.M. (*O stranách ve sporu*); JUDr. Jitka Wolfová (*Zavedení místní příslušnosti soudních exekutorů a jejich exekutorských úřadů /tzv. teritoriality/ jako významný protikorupční prostředek*). Všechny přednesené příspěvky byly zaměřeny na velmi aktuální problémy a vyvolaly značnou odezvu u posluchačů, která se projevila v živé diskusi ke každému z vystoupení. S příspěvky, které nebylo možné přednést, popřípadě které ještě nebyly dopracovány, se počítá do připravovaného sborníku z konference. Setkání kateder i navazující mezinárodní konference poskytly v široké míře příležitost k osobní výměně poznatků, zkušeností a aktuálních informací mezi vysokoškolskými pedagogy, jejichž odborná orientace je zaměřena do oblasti občanského práva. Obě akce proběhly ve velmi přátelském a kolegiálním duchu. Příjemná atmosféra, hladký organizační průběh i volba prostředí byly vysoce oceněny naprostou většinou přítomných účastníků.

Pomyslnou organizační štafetu převzala pro příští obdobnou akci v roce 2021 Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach.

JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D.,
Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni

Česko-slovenské kolo soutěže ve studentské vědecké odborné činnosti v Plzni

Pohled do auditoria při zahájení soutěžního dne, 20. 9. 2019.

Tradiční letošní mezinárodní československé kolo soutěže ve studentské vědecké odborné činnosti hostila ve dnech 19. a 20. září 2019 již podruhé od jeho obnovení Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni.

Tak jak je zvykem, ujal se čtvrtěčního zahájení soutěže děkan pořádající fakulty doc. JUDr. Jan Pauly, CSc., úvod-

ní společenský večer pak navštívil i rektor Západočeské univerzity v Plzni doc. Dr. RNDr. Miroslav Holeček.

V letošním roce, ve vazbě na témata přihlášených prací, bylo otevřeno osm soutěžních sekcí, a to Teorie práva, ústavní právo, lidská práva; Společenské vědy (politologie, sociologie, ekonomie) a Evropské právo, mezinárod-

Úvodní projev děkana FPR ZČU doc. JUDr. Jana Paulyho, CSc., 19. 9. 2019.

Zahájení soutěžního dne, 20. 9. 2019.

ní právo veřejné; Soukromé právo (občanské hmotné, obchodní) a Civilní proces, mezinárodní právo soukromé; Autorské právo, pracovní právo, rodinné právo; Trestní právo; Správní právo, finanční právo, právo sociálního zabezpečení, právo životního prostředí; Římské právo, právní dějiny a sekce, které se se svými soutěžními pracemi účastnili studenti doktorských studijních programů.

Mezinárodního kola se vedle pořádající fakulty účastnily právnické fakulty brněnské Masarykovy univerzity, pražské Univerzity Karlovy, Univerzity Komenského v Bratislavě, Univerzity Palackého v Olomouci a Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích, které přihlášily různé počty soutěžících, jako obvykle přitom přijelo nejvíce účastníků z pražské Univerzity Karlovy, díky které se pořádání česko-slovenského kola v roce 2011 obnovilo a která má největší tradici v pořádání kol fakultních.

Hlavním soutěžním dnem byl pátek, kdy se v osmi sekcích utkalo více než 50 studentů ze šesti právnických fakult, jejichž kvalitní výkony posuzovaly poroty složené z 37 akademických pracovníků všech podílejících se fakult. Studenti a případně čerství absolventi soutěží se svými odbornými pracemi, které na místě před porotou prezentují krátkým vystoupením konferenčního charakteru, po kterém následuje diskuse k tématu. Po jednání v sekcích provedla závěrečné vyhodnocení soutěže příslušná komise, která konstatovala vysokou úroveň všech zúčastněných prací a jejich prezentací. Soutěž byla ukončena slavnostním předáváním diplomů úspěšným účastníkům, kteří se umístili na oceňovaných místech, a společným obědem.

Pořádající Fakultu právnickou ZČU úspěšně reprezentovalo v pěti sekcích deset studentů a absolventů, přičemž se jim podařilo získat hned čtyři první místa. V počtu prvních míst se tak naše fakulta stala letos nejúspěšnější fakultou ze všech! Konkrétně se jednalo o Bc. Denisu Kotroušovou (dokonce obhájené 1. místo v sekci soukromého práva a civilního procesu), Mgr. Anetu Viktorovou (1. místo v sekci autorského, pracovního a rodinného práva), Miroslava Dvořáčka (1. místo v sekci správního práva, finančního práva, práva sociálního zabezpečení a práva životního prostředí) a Mgr. Vojtěcha Vrhu (1. místo v sekci římského práva a právních dějin).

Bc. Denisa Kotroušová přebírá diplom za obhájené 1. místo v sekci soukromého práva a civilního procesu, 20. 9. 2019

Všechny zástupce FPR ZČU je třeba ocenit nejen za hodnotná vystoupení, ale i za odpovědný a pozitivní přístup k celé soutěži. FPR ZČU jim tímto děkuje za bezvadnou reprezentaci a všem umístěným samozřejmě velmi gratuluje!

Pomyslnou štafetu převzala v Plzni Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislavě, která se ujala pořádání dalšího ročníku, tentokrát pro akademický rok 2019/2020.

JUDr. Vilém Knoll, Ph.D.

JUDr. Zuzana Vostrá, Ph.D.

Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni

Zaměstnávání cizinců v České republice

TOMŠEJ, J. a kol. *Zaměstnávání cizinců v České republice*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, 232 s. ISBN 978-80-7598-233-9.

Dovoluji si čtenářům tohoto časopisu ve stručnosti představit monografii vydanou na podzim loňského roku u právnického nakladatelství Wolters Kluwer s názvem *Zaměstnávání cizinců v České republice*. Recenzovaná monografie je výstupem týmu odborníků v čele s doktorem Jakubem Tomšejem a vznikla v rámci projektu univerzitního centra na Právnické fakultě Univerzity Karlovy.

Autoři již v úvodu konstatují, že je jejich cílem analyzovat stávající praxi, shrnout aktuální stav a navrhnout možná řešení v rámci problematiky zaměstnávání cizinců. Cíle v úvodu nastolené publikace obsahově bezpochyby splňuje. Kniha je koncipovaná velmi prakticky a její využití je vhodné jak pro odborníky, studenty, tak i pro samotné zaměstnavatele cizinců. Publikace obsahuje i kapitoly týkající se GDPR, brexitu nebo antidiskriminačního práva.

Úvodní část knihy je věnovaná ústavněprávním aspektům a zákazu diskriminace, kde je zdůrazněn článek 26 Listiny základních práv a svobod, rozbor pojmu diskriminace a diskriminačních důvodů. Obsah publikace není věnován pouze cizincům z třetích zemí, ale také

cizincům z EU, EHP a Švýcarska se zaměřením i na rodinné příslušníky. Výhodou kapitol je podrobné zpracování a především důraz a jednoduchý přehled zásadních informací ze zákona o pobytu cizinců nebo z důležitých směrnic Evropské unie. Čtenář si tak jednoduše najde pojem, který hledá a nalezne veškeré důležité informace, například u trvalého pobytu cizince objeví přehledně informace o tom, jak o něj žádat, co je potřeba doložit a jak je o takové žádosti rozhodováno.

Při zaměstnávání cizinců se také v praxi setkáváme s tzv. testem trhu práce, kterému je taktéž věnovaná část této knihy a nechybí samozřejmě informace o zaměstnanecké kartě. V knize tak jednoduše naleznete vše, co je zásadní při zaměstnávání cizinců, a to i důležité informace o důchodovém a zdravotním pojištění nebo třeba o právu na stávku, o předávání a ochraně osobních údajů nebo o agenturním zaměstnávání.

Publikace je rozdělena na osm přehledných kapitol, které jsou dále rozděleny na jednotlivé oblasti. Díky systematické jednotlivých částí není nutné číst knihu chronologicky, ale je praktické, že čtenář se může zaměřit pouze na tu část, která jej zajímá a je pro něj právě aktuální. K jednotlivým příspěvkům se tak může vracet dle potřeby, bez nutnosti čtení od samého počátku.

Jedná se o ucelené dílo, které nabízí jasný a jednoduchý přehled všech základních institutů souvisejících s problematikou zaměstnávání cizinců. Navíc je kniha psaná čtivě, stručně a úderně a čtenář se v ní bez problému může orientovat a strávit tak veškeré nové informace bez zahlcení informacemi, které by byly nadbytečné.

Výhodou publikace je, že se nezaměřuje pouze na popis právní úpravy a právního stavu, ale snaží se zohlednit faktické fungování a řeší aktuální zásadní problémy objevující se v této oblasti práva.

Knihu tak lze hodnotit jako přínosnou a zajímavou pro všechny, kteří se touto problematikou zabývají, ale i pro ty, které tato oblast práva pouze zajímá.

*Mgr. Eva Lásková
asistentka soudce
Krajský soud v Brně*